Переклад Юрія Лісняка

ДІЙОВІ

ОСОБИ

Гауер, як хор

Антіох, цар антіохійський.

Перікл, цар гірський.

Гелікан

> тірські вельможі.

Ескан

Сімонід, цар пентаполіський.

Клеон, правитель Тарсу.

Лізімах, правитель Мітілени.

Церімон, ефеський вельможа.

Тальярд, антіохійський вельможа.

Філемон, Серімонів слуга.

Леонін, Діонізин слуга.

Маршал.

Звідник.

Чіп, його слуга.

Рибалки.

Моряки.

Пірати.

Антідхова дочка.

Діоніза, Клеонова дружина.

Таїса, Сімонідова дочка.

Маріна, дочка Перікла й Таїси.

Лікоріда, Марінина годівниця.

Звідниця.

Богиня Діана.

Зельможі, дами, лицарі, придворці, посланці.

Місце дії — узбережжя Егейського моря

і східне Середземномор'я.

ДІЯ ПЕРША

Входить Гауер.

Гауер Я, Гауер, із праху встав
І давню пісню розпочав —
У ветху плоть вернувся сам,
Щоб зір і слух потішить вам.
її співали на святки
І городяни, й селюки,
Читали панії й пани,
І вельми тішились вони.
І я людей уславлю нею лиш —
Et bonum quo antiquius, eo melius *.
Як вам, сини пізніших днів,
Чий жвавий розум довше зрів,
Мій вірш старечий до смаку,
То, втіху маючи таку,
Хотів би жити я й горіть,
Щоб, наче свічка, вам світить,
Антіохія — славне місто,
Цар Антіох його колись-то
У Сірії побудував —
Так я в старих книжках читав,-
І там була його столиця.
Давно жона його, цариця,
Померла, бідна, і дочку
йому зоставила — таку
Веселу, пишну та вродливу,
Немовбито небесне диво.
І так він ту дочку любив,
Що сам на гріх її підбив.
Мерзенний він, гидка й вона;
Дитя звести — тяжка вина,
Та, ставши звичною для всіх,
Уже й не малася за гріх.

* благо чим старіше, тим краще (латин.).

І не один із владарів,
Як тільки ту красуню вздрів,
Закохувався в неї вмить
Ьсватав, як закон велить.
Щоб-женяхам нагнать страху,
Придумав штуку цар лиху:
Хто хоче шлюб із нею .взять,
Загадку мусить розгадать,
А ні, то голову складе.
Он гляньте, голови ті де!
(Показує на мертві голови)
Що буде далі, хай покаже вам,
Хто це зуміє краще, ніж я сам.
(Виходить)
СЦЕНА 1
Антіохів палац.
Входять Антіох, Пер ікл і почет.
Антіох Тепер ти знаєш, юний тірський царю,
Який твій намір тяжко небезпечний.
Перікл Так, Антіоху, та чуття мої
Так славою царівни розпалились,
Що не боюсь я важити життям.
Антіох Гей, музики гучної!
Ведіть дочку мою у шлюбних шатах,
Мов для обіймів Зевса-громовержця.
Колись, у час Луціниної влади,
У час зачаття, їй сама природа
Прещедрий склала дар: конклав планет
На небі засідав, щоб, нам: на радість,
їй передать свої найкращі риси.
Входить Антіохова дочка.
Перікл Вона іде! На ній убір Весни,
їй вірні Грації, думки її
Усі чесноти відкривають нам!
Лице — мов співів книжка, де читаєм

Самі утіхи дивні, бо жалі
Із нього стерті, й нетерплячий гнів
Не буде ввік'супутником її;
О ви, боги, що мужем сотворили
Мене, що серце налили жагою,
Жаданням скуштувать цього плода
Небесного — або життя віддати
У цій пригоді,— поможіть мені,
Своєму сину й вірному слузі,
Блаженство це безмежне осягти!
Антіох Перікле-царю!
Перікл ...Що хотів би стати
Тобі за сина, славний Антіоху.
Антіох Перед тобою — красна Гесперіда
Із золотим плодом, та небезпечним:
його дракони вбивчі стережуть.
її лице небесне спокушає
Тебе спізнати всі її принади,
Одначе їх ти мусиш заслужить
Або життям за погляд заплатить.
Вже не один славетний принц, як ти,
Жаданням знаджений на цю пригоду,
Засвідчує безмовними устами
Й блідим лицем, землею не прикритим:
Жахлива Купідонова війна,
Бо їх усіх поглинула вона.
"Спинися! — промовляють мертві лиця.-
Крізь смерті мур нікому не пробиться!"
Перікл Я вдячний, Антіоху, за науку:
Ти нагадав мені, що смертний я,
Що тіло це, як і вони, я мушу
Приготувать до того, що судилось.
Бо вигляд смерті — дзеркало для нас,
Що каже так: лиш на короткий час
Дається нам життя, на подих скорий.

Складу ж я заповіт, неначе хворий,
Що бачить небо й землю, та страждає,
Й земних утіх так палко не жадає,
Як перше. Тож заповідаю вам:
Живіть у мирі, в щасті й ви, й усі.
Скарби свої — землі заповідаю,
Бо з неї вийшли.
(До царівни)
А тобі, красуне,-
Весь чистий пломінь почуття мого.
Тепер, на смерть і на життя готовий,
Жду, Антіоху, вироку у слові.
АнтіоХ Зневажив раду... Що ж, тепер читай
Цю загадку — і розгадай чи згинь,
Як гинули усі перед тобою.
Дочка Антіоха Із женихів усіх — лише тобі,
Лише тобі удачі й щастя зичу!
Перікл Як смілий воїн, я приймаю виклик
І на пораду закликаю тільки
Свою відвагу й вірність.
(Читає загадку)
"Хоч не гадюка, не змія,
Та плоттю матері годуюсь я.
У батьку ніжність ту спіткала,
Яку у мужеві шукала.
Він батько, син, ласкавий муж,
Я мати, і жона, й дитя йому ж.
Як можуть тільки двоє це вмістити —
Вгадай, коли ти хочеш жити".
Пркущі ліки! О небесні зорі,
Що дивитесь на всі людські діла,
Мов тисячі очей! Чому, чому
Навік ви не сховаєтесь за хмари,
Як правда те, що я тут прочитав?
Прекрасна чаше, я тебе любив,

Не знаючи, яку мерзоту влив
У тебе хтось. Та нині вже чуття
Мої бунтують. Не людина той,
Хто, знаючи, що за дверима гріх,
Аби ввійти туди, відчинить їх.
Якби твоїх, чарівна скрипко, струн
Законно хтось торкнувся, то боги
Заслухались би музики тієї.
Та під таке цигикання негоже
Саме лиш пекло танцювати може.
Прощай, навіщо ти мені.
Антіох Не доторкайсь до неї: наш закон
Карає смертю за таке зухвальство.
Твій час минув. Або скажи розгадку,
Або почуй жахливий вирок свій.
Перікл Великий царю, слухати про гріх
Не люблять люди, хоч грішити люблять.
Мої слова дошкулили б тобі.
Хто має книгу всіх учинків царських,
Той краще хай не розгорта її;
Бо слово про нечестя — наче вітер,
Що очі запорошує, проте '
Назавжди не засліпить нечестивця,
Щоб той викривачеві не помстився.
Кріт риє землю, щоб узріло небо,
Який для неї гніт — нога людини;
Але його ж таки за це вбивають.
Цар визнає законом забаг свій;
Хто скаже Зевсу в очі: "Лиходій!"?
Сказав я досить; а тепер, гадаю,
Мені забути треба те, що знаю.
Всяк берегти свою оселю звик,
Тож голову мій береже язик.
Антіих
(убік)

Не вбереже! Усе він розгадав,
Та я схитрую... Юний тірський царю!
Твоя розгадка хибна, та, хоча
За нашою умовою я міг би
Життя негайно в тебе відібрать,-
Прекрасну парость царственого древа
Шануючи в тобі, постановлю
Інакше. Сорок днів тобі даю,
Аби ти встиг загадку розгадать,
Бо милий будеш ти мені як зять;
А доти ми гоститимем тебе,
Як личить нашій гідності й твоїй.
Виходять. Перікл лишається сам.
Перікл Ти ґречністю покрити хочеш гріх,
Та лицемірство може бути гарним
Лише на вигляд! Ох, коли це правда,
Що здогад хибний мій, тоді, звичайно,
Ти не такий лихий, щоб власну душу
Мерзенним кровозмісництвом сплямити;
Одначе хто ж ти, як не батько й син,
Коли дочку стискаєш ти в обіймах,
Які лиш мужеві, не батьку личать?
А материне ложе оскверняти —
Не те ж хіба, що плоть її з'їдати?
Так змії сік солодкий випивають
З квіток, самі ж отруту виділяють.
Прощай же, Антіоху! Той, хто може
Не червоніть від чорних діл своїх,
На все готов, щоб затаїти їх.
Дріхом ти не обмежишся одним,
Бо хіть і вбивство — як вогонь і дим.
Отрута й зрада-^ дві рук-и гріха,
Вони й щити, які ганьбу.прикриють.
Щоб не відняв життя мойого ти,
Від небезпеки спробую втекти.

(Виходить)
Входить А н т і о х.
Антіох Він розгадав загадку
І головою накладе за це,
Аби не розтрубив ганьби моєї,
Не розказав усім, що Антіох
В таке гидке нечестя вдався.
Умерти має він. На тім стою,
Бо смерть його врятує честь мою.
Гей, хто там є?
Входить Т а л ь я р д.
Тальярд Ви кликали, владарю?
Антіох Тальярде,
Ти мій слуга, і хочу я тобі
Довірити одне таємне діло.
За відданість — високий сан дістанеш.
Ось маєш золото, а ось отрута.
Ненавиджу я тірського царя,
Убий його і не питай за віщо.
Так хочу я. Ти згоден?
Тальярд Пане мій,
Я згоден.
Антіох Гаразд.
Входить посланець.
Відсапайся й скажи, чого спішив.
Гонець Владарю, цар Перікл утік,
(Виходить)
Антіох Коли хочеш жити, мерщій у погоню! І, як стріла,
пущена вправним лучником, ніколи не розминається з ціллю, так і
ти не вертайся без звістки, що цар Перікл неживий.
Тальярд Мій владарю, аби тільки Мені дістати його по-
стрілом, то я вже не схиблю. Тож прошийте, величносте, я йду.
Антіох Прощай, Тальярде!
Таяьярд виходить.
Поки він живий,

Не вернуться ні сон, ні спокій мій.
(Виходить)
СЦЕНА 2
Палац Перікла в Тірі.
Входить Перікл із вельможами.
Перікл Лишіть мене.
Вельможі виходять.
Чому думки докучні
И сумний супутник, тьмяноока туга,
Такими невідчепними гістьми
У мене стали? Таж нема часини
Чи в день ясний, чи в тихомирну ніч,
Могилу всіх скорбот, коли я мав би
Жаданий спокій. Хоч усякі втіхи
Мене тут манять, я їх уникаю.
Хоч так далеко до Антіохії
І закороткі руки у загрози
Смертельної, та це мене не тішить,
І неприступні радощі для мене.
Бо настрій, що зродивсь із переляку,
Тривогою підживлюється потім,
Г страх від того, що лиш може статись,
Переростає у тяжку турботу
Про те, щоб відвернуть його. Отак
Могутній Антіох, супроти кого
Я заслабкий — бо він здійснити може
Все, що замислив,— думає, напевне,
Що я не змовчу, хоч мовчати клявся.
Казати марно про мою шанобу,
Як він підозрює в мені зневагу.
Щоб відвернуть неславу, він захоче
Заткнуть уста, знеславити спроможні.
Пошле він військо до моїх кордонів,
Жахливою загрозою обляже,
І та загроза мужність нашу вб'є.

І будуть переможені без бою
Мої підданці й скарані безвинно.
Про них турбота, а не жаль до'себе,-
Адже я тільки дерева вершина,
Що має захищать своє коріння,-
Тяжкою млістю й тіло, й душу тисне.
Що ж буде, як загроза та нависне?
Входять. Гелікан і всі Пер іклові вельможі.
1-й вельможа Хай тішиться священне серце ваше!
2-й вельможа Хай мир і спокій у душі панують,
Аж поки й вернетесь!
Гелікан Мовчіть, мовчіть, нехай промовить досвід!
Хто лестить владарям, той шкодить їм.
Бо лестощі — це міх, що роздимає
Гріхи: маленьку іскорку заслуги
Розпалюють вони в жерущий пломінь.
Зате догана смирна й шаноблива
Для них корисніша: вони ж бо люди
І помилятись можуть, як і всі.
Хто зичить вам душевного спокою,
Хто лестить, небезпечний той для вас.
Простіть, як є в словах моїх провина,
Чи вдарте. Ось, паду я на коліна.
(Стає навколішки)
Перікл Ідіть усі. Та в гавані догляньте,
Хто там прибув, які привіз товари,
Тоді вертайтесь.
Вельможі виходять.
Гелікане, ти
Мене збентежив. Що в мені ти бачиш?
Гелікан Мій грізний пане, бачу гнівний вид.
Перікл Коли такий страшний наш царський гнів,
Як твій язик посмів його збудити?
Гелікан Як сміють погляд зводити рослини
До неба, що дає поживу їм?

Перікл Я, цар, життя відняти можу в тебе —
Ти знаєш це.
Гелікан Я сам гострив сокиру,
Лиш рубоніть.
Перікл Ну, встань, прошу тебе.
Гелікан підводиться.
Сядь. Бачу, не підлесник ти,
І дякую за це. О так, царям
Не слід тих слухати, хто лестить нам
І хиби наші словом прикриває!
Ти гідний радник і слуга царю,
Бо мудрістю мене своїм слугою
Зробив. То що ж порадиш ти?
Гелікан Покірно
Терпіти те, у чому винен сам.
Перікл Мов лікар, Гелікане, ти говориш,
Що призначає хворому настій,
Який він сам би випить побоявся.
То слухай. їздив я в Антіохію
І там, як знаєш, важачи життям,
Надіявся добуть жону-красуню,
Аби від неї мати спадкоємця
Собі на поміч, людові на радість.
Лице її мені здалося дивом
Та серце (знай лиш ти!) від бруду чорне.
Коли я це збагнув, гріховний батько
Явив не гнів, а ласку. Знаєш сам:
Тиранів ласки слід боятись нам.
Злякавсь і я — й негайно звідти втік,
Нічною темрявою скориставшись,
А вже коли додому повернувся —
Став думати, що з цього може вийти.
Тиран мій ворог, а тиранів страх
Не тихне, лиш зростає по роках.
Напевне, ох, напевне він боїться,

Що я розкрию світові всьому,
Скількох достойних принців кров пролито,
Аби прикрить ганебну таємницю.
Аби цей страх прогнати, він затопить
Мою країну військом незліченним,
Удавши, ніби я його покривдив.
Щоб за уявну кривду відомстить,
Невинних він також не пощадить,
Усіх, кого люблю я, та й тебе,
Хто щойно докоряв мені...
Гелікан О лихо!
Перікл Ось що мені зганяє сон з очей
І кров зі щік. Я голову сушу,
Як відвернути цю страшну негоду,
І, ради не знаходячи на неї,
Журюся від безрадності своєї.
Гелікан Що ж, пане мій. Ви говорить мені
Дозволили, тож я й скажу. Гадаю,
Що слушно боїтесь ви Антіоха,
Бо хоче він відвертою війною
Чи підступом зі світу вас звести.
Тому рушайте, царю, мандрувати,
Аж поки він свою забуде лють
Чи Парки вік йому не обітнуть.
А владу вашу доручіть комусь —
Хоч би й мені. Я в вірності клянусь.
Перікл Я певен щодо вірності твоєї,
Та що, як він на край наш нападе?
Гелікан Тоді ми землю кров'ю поллємо —
Ту, де вродилися і живемо.
Перікл Тоді я з Тіру вирушу до Тарсу
І там чекатиму вістей від тебе,
Щоб вирішити, як чинити далі.
А дбати про підданих доручаю
Тобі: ти маєш мудрості доволі.

Присяг не треба, досить слова. Знаю:
Зламає й клятву, слово хто ламає.
Тож граймо кожен добре роль свою:
Ти — ревного підданого взірець,
Я — чесний владар, і на тім кінець.
Виходять.
СЦЄНА 3
Періклів палац.
Входить Т а л ь я р д.
Тальярд Отже, я в Тірі, в царському палаці. Тут я мушу вбити царя Перікла, а як не вб'ю, то мене напевне повісять, коли вернусь додому. Небезпечне діло. Таки, мабуть, мудрим і тямущим чоловіком був той, хто на питання, чого він хотів би від владаря, відповів: "Не знати жодної з його таємниць". Тепер я бачу, що він сказав так не без рації; бо коли король звелить тобі стати злочинцем, то силою присяги ти таки мусиш стати ним. Тихо! Йдуть тірські вельможі.
Входять Гелікан, Ескан та інші вельможі.
Гелікан Панове, не допитуйтесь у мене,
Куди подівся наш владар Перікл.
Він владу передав мені на час,
А сам надумав подорожувати.
Тальярд
(убік)
Що? Цар поїхав?
Гелікан Коли ж ви далі хочете дізнатись
Чому (із вами навіть не прощавшись)
Поїхав він,— я дещо поясню.
В Антіохії...
Тальярд
(убік)
Що в Антіохії?
Гелікан Цар Антіох, не знаю вже за віщо
Озливсь на нього — так наш цар гадає.

Тож він, щоб показати каяття
У тій своїй провині мимовільній,
Надумався податися у море,
Де щохвилини смерть на нас чигає.
Тальярд
(убік)
Ну що ж, гаразд:
Мене тут не повісять, хоч і слід би.
Та Антіох такій зрадіє вісті:
Не на землі, то в морі хай загине!
Назвуся їм. Чолом, вельможі Тіру!
Гелікан Чолом, Тальярде, после Антіоха.
Тальярд Так, я від нього
З листом до вашого царя Перікла,
Та, щойно опинившись тут, я чую,
Що владар ваш не знать куди подався.
Тож мушу відвезти листа назад.
Гелікан Так, нам його читать нема потреби;
Лист не до нас — до нашого царя.
Та перше погостюй у нас у Тірі:
Адже з Антіохією ми в мирі.
Виходять.
СЦЕНА 4
Дім правителя Тарсу.
Входять К л є о н, правитель Тарсу, з дружиною Діонізою та іншими.
Клеон Спочиньмо тут, кохана Діонізо,
І, слухаючи про чужу біду,
Свою біду навчімся забувати.
Діоніза Лише малий вогонь, дмухнувши, гасиш,
Великий же ще дужче роздимаєш.
Хто хоче гору заступом зрівняти,
Той мусить поряд вищу насипати.
Таке ж і наше горе, бідний мужу!
Як живопліт: стрижи його чи ріж,
Від того він ростиме ще буйніш.

Клеон О Діонізо!
Хто хоче їсти, той про це не змовчить,
Не зможе лютий голод затаїти.
Нам дано голоси, аби ридать,
А очі — сльози в горі проливать,
Допоки є у грудях наших дух,
Щоб розбудити небо голосінням:
Нехай рятує тих, кого створило.
Тоді про все, що витерпіли ми,
Розкажем: я — словами, ти — слізьми.
Діоніза Зроблю, що зможу.
Клеон Цей Таре, що ним я правлю вже віддавна,
Достатком був у цілім світі славний:
Багатство аж по вулицях текло,
А горді вежі аж до хмар сягали,
Вкидаючи у подив всіх чужинців.
А городяни всі вбирались пишно,
Мов кожен був для іншого за люстро.
Наїдками заставлені столи
І шлунку, й оку втіхою були,
Убозтвом люд у Тарсі гордував
І слово "поміч" за ганьбу вважав.
Діоніза Ох, щира правда!
Клеон Та ба, як небо покарало нас!
Всі ті роти, яким ще так недавно
Було замало всіх дарів землі,
Води й повітря, усього достатку,-
Немов занедбані оселі стали,
Де загніздились пустка і занепад;
Оті роти, що вже не знали, чим
Себе потішити на переміну,
Тепер сухій шкуринці хліба раді.
Ті матері, що діточок коханих
Лакітками розпещували вчора,
Ладні поїсти нині їх самих.

Он чорний жереб витягла жона:
Щоб вижив муж її, помре вона.
Ридають і вельможні, і неможні,
Байдуже мертвих люди споглядають:.
Ховати їх уже снаги не мають.
Чи це не правда?
Діоніза Засвідчать це запалі щоки наші.
Клеон Хоч би міста, яким дає Достаток
І їсти, й пити з чаші золотої,
Наш плач почули в бенкетах своїх:
Така біда спіткати може й їх!
Входить вельможа.
Вельможа Де пан правитель?
Клеон Я тут.
Кажи, яку сумну приносиш вість:
Веселих нам не випадає ждати.
Вельможа Видніють коло наших берегів
Вітрила суден, що пливуть сюди.
Клеон Я так і думав.
Біда сама ніколи не приходить,
Вона приводить завше спадкоємців,
Наступників своїх. Отак і тут:
Якийсь народ сусідній забажав
На нашому нещасті поживитись;
Напхавши військом трюми кораблів,
Нас, битих долею, пливе добити
Й перемогти нещасного мене,
Хоч мало слави у такій звитязі.
Вельможа Цього не бійтесь! Білі прапори
На суднах тих — вони несуть нам мир,
То добродійники, не вороги.
Клеон Говориш ти, немов мала дитина.
Приязний вид — то найчастіш личина!
Та хай би що вони нам принесли,
Чого боятись?

Хто вже лежить, той не впаде ще нижче.
Піди спитай у їхнього вождя,
Хто він, пощо і звідки він прибув,
Чого від нас жада.
Вельможа Іду, мій пане!
(Виходить)
Клеон Коли із миром він, це звістка мила,
Війну-бо витримати нам несила.
Входить Перікл із тарським вельможею й почтом.
Перікл Правителю, хай наші кораблі
й численне військо не бентежать вас,
Немов пожежі полум'я сліпуче.
Прочули в Тірі ми про ваше лихо,
Побачили безлюддя ваших вулиць,
Та прибули не множить ваше горе:
Ми прагнемо полегшить ваш тягар.
Ви, може, думаєте: наші судна —
Мов той троянський кінь, ущерть набитий
Вояцтвом кровожерним та ґвалтовним?
О ні, вони везуть голодним хліб,
Життя для тих, що згинути могли б. •
Усі Хай Греції боги вас бережуть!
Ми їм молитись будемо.
Падають навколішки.
Перікл Устаньте!
Не почестей ми прагнемо — любові
Й притулку для людей та кораблів.
Клеон Того, хто вам в гостинності відмовить
Або невдячним буде хоч у думці,-
Чи ми самі, чи наші жони й діти,-
Навік хай небо й люди проклянуть!
Та, сподіваюся, цього не буде,
Отож у гості просимо ласкаво!
Перікл Ми раді гостювати, поки зорі

Всміхнуться нам і в нашім лютім горі,
. Виходять.

ДІЯ ДРУГА

Входить Г а у є р.

Гауер Царя показано вам тут,
Що рідну доньку звів на блуд,
І ще одного — слово й чин
Доводять нам, що кращий він.
І турбуватись вам не слід:
Цілісінький він вийде з бід.
Побачите: з усіх утрат
Ще вийде виграш у стократ.
Герой благословенний мій-
У Тарсі ще, в країні тій,
Де ловлять всі його слова,
Немов то Біблія жива,
й на честь рятівника свого
Вже ставлять статую його.
Та линуть вісті з далини,
Погляньте, що несуть вони.

ПАНТОМІМА

Одними дверима входять, розмовляючи, Перікл і Кле-
о н, аз ними весь їхній почет; другими — дворянин з листом до
Перікла. Перікл показує листа Клеонові, тоді нагороджує посланця й підносить
його в лицарі. Потім Перікл виходить зі своїм почтом у один бік, а Клеон зі своїм — у другий.

А вдома Гелікан не їв,
Як трутень, мед з чужих трудів.
Порядкував він так, як міг,
Каравши зло, добро беріг,
Про все державця сповіщав,
Як той, прощавшись, побажав:
І як прибув Тальярд злочинний

Замордувать царя безвинно,
І що у Тарсі, безперечно,
Лишатись довше небезпечно.
І ось Перікл у морі знову,
Де буря повсякчас готова:
Ревуть вітри, вовки голодні;
Грім угорі, внизу безодня,
Було за дім йому судно —
Та вже розтрощене воно,
Позбувся цар наш усього,
І носять буруни його.
Ні слуг не стало, ні майна,
Душа зосталася одна.
Та ось кінчається біда:
його на берег викида.
Що буде далі — подивіться
й на Гауера не гнівіться.
(Виходить)
СЦЕНА 1
Морський берег біля Пентаполісу.
Входить Перікл, весь мокрий.
Перікл Вгамуйте гнів свій, о небесні зорі!
Дощ, вітер, грім! Згадайте, що людина
Не годна довго витримати вас,
І я вам підкоряюсь, як годиться.
Ох! Море кидало мене об скелі
Не раз, не два, і міг лиш думать я,
Що неминуча смерть уже моя.
Невже ви мало сили показали,
Віднявши все в нещасного царя?
Хоч не загинув він у вашім вирі,
Дозвольте тут йому померти в мирі.
Входять троє рибалок.
1-й рибалка Агов, Лахмане!
2-й рибалка Іди-но, витягнемо невід!

1-й рибалка Чуєш, Голоштаньку?
3-й рибалка Ви щось кажете, хазяїне?
1-й рибалка Ворушись, кажу. А то я тебе розворушу.
3-й рибалка Та я, хазяїне, задумався про тих бідолах, що оце потонули в нас перед очима.
1-й рибалка Ох, сердешні! В мене в самого серце краялось, як вони волали до нас "рятуйте!". Та що ж, як нам і самим тоді було непереливки.
3-й рибалка А пам'ятаєте, хазяїне, що я сказав, як ми побачили дельфіна? Ото вже крутився та скидавсь у воді! 1 що воно таке — чи то риба, чи то звір... Хай їм абищо! Я щоразу, як бачу дельфіна, так і думаю, що мене в море змиє. А цікаво, хазяїне, і як воно ті риби в морі живуть.
1-й рибалка Так самісінько, як і люди на суходолі: великі поїдають малих. От візьми якогось жмикрута. Це ж тобі достеменний кат. Отак виграє та перекидається, женучи перед собою мільгу, а тоді роззявить пащеку і всю разом проковтне. Таких китів і на суходолі я видав, що не стулять пащі, поки не проглинуть усю парафію — і церкву, й дзвіницю, й дзвони, і все до цурки.
Перікл
(убік)
Мудро сказано.
3-й рибалка А я, хазяїне, якби був дзвонарем, то хотів би того дня бути на дзвіниці.
2-й рибалка Чого це?
3-й рибалка Бо тоді він би й мене проковтнув, а я, попавши до нього в кендюх, так закалатав би, що довелося б йому виригнути і дзвони, і дзвіницю, й церкву, і всю парафію. Та якби наш добрий цар Сімонід думав так, як оце я...
Перікл
(убік)
Сімонід?
3-й рибалка Ми б повимітали геть із краю отих трутнів, що крадуть мед у бджіл.
Перікл

(убік)
Як, мовлячи про жителів морських,
Рибалки ці тлумачать людські вади!
Морська безодня дати їм змогла
Усякі приклади добра і зла.
(Голосно)
Рибалки чесні, доброго вам дня!
2-й рибалка Чесні, чоловіче добрий? А що з того! Та й день у нас такий добрий, що витри його з календаря, то ніхто й не помітить.
Перікл На берег ваш мене жбурнуло море...
2-й рибалка Либонь, сп'яну, бо прямо під ноги нам!
Перікл Я був за м'ячик для вітрів та хвиль,
Вони, неначе в гилки, грались мною,
І ось прошу вас пожаліть мене,
Хоча ніколи ще не вмів прохати.
1-й рибалка Невже? Не вмієш прохати? Шкода, бо в нашій Греції чимало таких, що випрохують більше, ніж ми руками заробляємо.
2-й рибалка То, може, ти рибу ловити вмієш?
Перікл Зроду не ловив.
2-й рибалка Ну що ж, тоді пропадеш із голоду; бо няньки як не зумієш нічого.вловити, то нічого й не матимеш.
Перікл Чим був колись, про те я вже забув,
Та чим я став, всім тілом відчуваю:
Людиною, задублою внівець.
Тепла у жилах ледве вистачає,
Щоб міг я ворушити язиком,
Благаючи про поміч вас. Як ви
Не допоможете •— отут загину.
Тоді хоч поховайте, як людину.
. 1-й рибалка Загинеш? Боронь боже, ось на мого плаща, вгорнись та зігрійся. От бач, та ти ж просто красень! Ходімо, житимеш у нас, їстимемо святками м'ясце, в пісні дні рибку, а то ще запіканки та коржики. Просимо до нас!

Перікл Дякую за ласку.
2-й рибалка Слухай-но, друже. Ти сказав, що не вмієш прохати?
Перікл Я вмів тільки жадати.
2-й рибалка Тільки жадати? О, треба й мені так навчитися, то, може, якось від хлости відкручусь.
Перікл А що, тут у вас прохачам дають хлости?
2-й рибалка Не всім, друзяко, не всім! Бо якби всім прохачам давали хлости, то я б кращої служби, ніж катівська, й не хотів... Ну, хазяїне, я піду витягну невід.
(Виходить із 3-м рибалкою)
Перікл
(убік)
Нехитра праця — і веселість щира.
1-й рибалка Слухайте-но, мосьпане. А ви хоч знаєте, де опинились?
Перікл Не дуже.
1-й рибалка Ну, то я вам скажу. Край наш зветься Пентаполіс, а наш цар — добрий Сімонід.
Перікл Його звете ви добрим Сімонідом?
1-й рибалка Так, мосьпане, і він гідний того, бо царює мирно й править нами добре.
Перікл Щасливий же він цар, коли своїм правлінням заслужив у підданих прізвисько Доброго. А далеко його столиця?
1-й рибалка Та десь усього з півдня дороги. А ще я скажу вам, мосьпане: він має прегарну дочку, і взавтра у неї день народження, тож з усього світу з'їхалися князі та лицарі, щоб на турнірі вподобатись царівні та здобути її.
Перікл Якби мені стільки змоги, скільки маю охоти, я б теж подався на той турнір.
1-й рибалка Е, мосьпане, як мусить бути, так усе й є; а чого ти не маєш, те можеш купити чи бодай за жінку виміняти.
Входять 2-й і 3-й рибалки, тягнучи невід.
2-й рибалка Підможіть, хазяїне, підможіть! Ось риба заплуталась у сітці, як біднякове право в законі. Навряд чи й виплу-

тається. А! Бодай йому! Думали — риба, витягли, аж воно іржавий обладунок.
Перікл Що? Обладунок? Покажіть-но, друзі.
Спасибі, доле, що по всіх знегодах
Даєш хоч щось, аби підживсь я!
Цей панцер мій, того частина спадку,
Що батько заповів мені колись
На смертнім ложі, наказавши твердо:
"Перікле, бережи його. Мене
Він захищав від смерті. І за це
Ти бережи його. В подібній скруті
(Якої не попустять хай боги)
Він і тебе, можливо, захистить".
Дарунок батьків довго я беріг,
Аж поки море зле, що не щадить
Нікого в гніві, відняло його —
Хоча тепер, утихнувши, вернуло.
Спасибі, доле. Гетьте, чорні дні,
Бо спадок батьків вернуто мені.
1-й рибалка Що ви надумали, мосьпане?
Перікл У вас просити обладунок цей,
Що захищав царя в бою колись.
,— Його впізнав я по оцьому знаку.
Той цар мене любив, тому й'прошу, '
Та проведіть до царського палацу:
Туди ввійду в цім лицарськім уборі,
І, як мені в турнірі пощастить,
За все вам зможу щедро відплатить.
1-й рибалка Що? Ти хочеш битись на турнірі за царівну?
Перікл Лиш бойове уміння показати.
1-й рибалка Ну що ж, бери обладунок, і хай тобі боги по-
шлють удачу.
2-й рибалка Так, але послухай-но, друже! Це ж ми витягли обладунок із навісного моря. Тож і наш пай, хоч якийсь там, є в цьому ділі! Сподіваюсь, мосьпане, коли вам пощастить, ви про

нас не забудете.
Перікл Повірте, не забуду!
Ви помогли мені у крицю вбратись,
А осьде, бачте, в мене із руки
Обручку дорогу не здерло море.
За неї я куплю собі коня
Баского, щоб було дивитись любо,
Як він іде. Одначе треба, друже,
Ще поножі дістати.
2-й рибалка Дістанемо! За мій найкращий плащ. А до пала-
цу я тебе сам відведу,
Перікл Щоб честь добуть, всі сили покладу:
Чи піднесусь, чи зовсім упаду.
Виходять.
СЦЕНА 2
Перед палацом царя Сімоніда.
Входять цар Сімонід із почтом і Таїса.
Цар Готові лицарі турнір почати?
1-й вельможа Готові, мій владарю,
І часу ждуть, щоб стати перед вами.
Цар Готов і я, скажи їм. Та й дочка,
Чий день народження святкуєм нині,
Вже тут сидить, пишаючись красою:
Так вилила її природа-мати,
Щоб чоловічі очі милувати.
Один вельможа виходить.
Таїса Охота ж вам, мій вінценосний тату,
Мене понад заслугу вихваляти!
Цар Так треба, дочко. Адже нас, царів,
Боги творили за своїм взірцем.
Занедбані тьмяніють самоцвіти,
І слава царська може потьмяніти
Від непошани. А тепер, о дочко,
Почесний твій обов'язок — мені
Всіх лицарів девізи пояснити.

Таїса Таке почесне діло я зроблю.
Проходить 1-й лицар, і його зброєносець показує царівні його щит.
Цар Хто перший тут показує себе?
Таїса Зі Спарти лицар, мій славетний батьку;
А на щиті у нього — чорний мурин
До сонця руки простяга. Слова —
"Lux tua vita mihi" *.
Цар Для нього ти життя, тебе він любить.
Проходить 2-й лицар.
Хто ж другий вийшов перед наші очі?
Таїса Він македонець, батьку вінценосний,
І на щиті у нього — збройний лицар,
Що дамі підкорився, а слова —
Іспанські: "Piu por dulzura que por el fuerza" **.
Проходить 3-й лицар.
Цар А третій хто?
Таїса Антіохієць, тату.
Вінок лавровий в нього на щиті
й слова: "Me pompae provexit apex" ***,
* "Твоє світло — моє життя" (латин.).
** "Не так силою, як ніжністю" (ісп. слово рій — іт.).
*** "Мене знадила жадоба слави" (латин.).
Проходить 4-й-л и ц а р.
Цар А хто четвертий?
Таїса У нього — смолоскип вогнем донизу.
Слова: "Qui me alit, me extinguit" *.
Цар І означає це: твоя краса
Устигла так його заполонити,
Що може й запалить його, і вбити.
Проходить 5-й лицар.
Таїса У п'ятого — рука, сповита в хмару,
Об пробний камінь золотом черкає.
Девіз у нього: "Sic spectanda fides" **.
г ~,
Проходить 6-й — П є р і к л.

Цар А що ж зображує останній знак,
Якого лицар сам, без зброєносця,
Несе так зграбно, вишукано й гідно?
Таїса Чужинець, мабуть, він; а знак його —
Засохла гілка із вершком зеленим.
Слова — "In hac spe vivo" ***.
Цар Девіз чудовий.
Зі скрути, видно, має він надію
Із поміччю твоєю піднестися.
1-й вельможа йому словами треба личкувати
Такий нужденний вигляд, бо іржавий
Цей обладунок свідчить: батогом
Він краще, аніж списом, володіє.
2-й вельможа Так, мабуть, він чужинець, бо з'явився
Так дивно вбраним на турнір почесний.
3-й вельможа Навмисне зброю начепив таку:
Хай зчистять тут йому іржу в піску.
Цар Лиш нерозумний в одязі шукає
Того, що хтось в душі своїй ховає.
Та годі: лицарі готові битись.
Ми зійдемо на галерею.
Виходять.
Ла лаштунками гамір і крик: "Убогий лицар!"
* "Що мене живить, те й гасить" (латин.).
** "Так пізнається вірність" (латин.).
*** "У цій надії я живу" (латин.).
СЦЕНА 3
Палац Сімоніда.
Входять цар Сімонід, Таїса, маршал двору, дами, вельможі
й лицарі з турніру.
Цар Панове лицарі!
Що радий вам я — зайве говорити,
Як зайве і змальовувать словами
Геройство ваше, мовби заголовок
На книзі ваших подвигів писать.

Цього ви не ждете, воно й негоже,
Бо ціну кожному у ділі видно.
Готуйтеся до бенкету, до свята,
Бо ви в гостях у мене, владарі.
Таїса А вам, мій лицарю і гостю,
Даю вінок цей, перемоги знак:
Вінчаю вас царем на день щасливий.
Перікл Це лиш талан, а не моя заслуга.
Цар Назвіть, як хочете, та день цей ваш,
І тут, гадаю, вам ніхто не заздрить.
Своїх дарів природа, наша мати,
Одним із нас наділює багато,
Та іншим — більше. Ви — із них якраз.
Ти, дочко, нині бенкету цариця,
Іди ж сюди. Тобі отут сидіть;
Всіх інших — по заслузі розсадіть.
Лицарі Ви, царю, щиро всіх пошанували.
Цар І ви мене. Так, честь у шані в чесних,
Шануймо ж честь, немов богів небесних.
Маршал Ось ваше місце, пане.
Перікл Хай-но інше.
1-й лицар Не суперечте. Всі ми люди ґречні
І до великих заздрості не знаєм,
Так само, як малих не зневажаєм.
Перікл Ви справжні лицарі шляхетні.
Цар Сядьте.
(Убік)
Кля-нуся Зевсом, владарем думок:
Не йдуть на думку страви — тільки він.
Таїса : ;
(вбік)
Клянуся Герою, що править шлюбом:
Мені всі страви тут якісь гіркі,
Лиш він солодкий. О, це справді лицар!
Цар

(Убік)
Навряд чи дуже родовитий він,
Та й чим з-між інших вирізнився? Ну,
Списи ламав — ото й усі діла.
Таїса
(вбік)
Мені він — діамант посеред скла.
Перікл
(убік)
Для мене цей володар — батьків образ,
Отак-бо гордо й він сидів на троні:
Круг нього, мов зірки, державці інші,
А він посеред них — неначе сонце.
І всі вони, немов світила менші,
Свої корони перед ним скидали;
А син його — мов світлячок нікчемний:
Вночі ясний він, та при сонці темний.
Так, бачу я, що справжній цар наш — Час:
Він родить нас, і він нас поглинає,
Дає нам тільки те, що сам бажає.
Цар Ну, весело вам, друзі?
Лицарі А як же ще — при вас, великий царю?
Цар Ось — келих, бачте, повний аж по вінця,
Як ті, що ви підносите коханим,
За вас я п'ю.
Лицарі Ми щиро вдячні вам.
Цар Та постривайте.
Цей лицар тут сидить такий сумний,
Неначе бенкет наш і всі розваги
В нас при дворі йому не до смаку,
Таїсо, бачиш?
Лицарі Що ж із того, батьку?
Цар Ні, дочко, пам'ятай:
Державці мають жити, як боги,
І кожного дарами обсипати,

Хто їх вшанує.
А ні, то буде цар — немов комар:
Бринить, бринить, а згине — і забули.
Піди розвесели його, Таїсо,
Скажи, що келих цей п'ємо за нього.
Таїса Ох, батьку мій, чи до лиця мені
З чужинцем так поводитися вільно?
Не видасться йому, що це негоже?
Що я безстидна, ще помислить може!
Цар Що?
Роби, як я сказав, а то розсерджусь!
Таїса
(вбік)
Буть не могло любішого наказу.
пар Тоді скажи, що ми б хотіли знати,
Як зветься він, чий син і звідки родом.
Таїса Мій батько, цар, за ваше п'є здоров'я.
Перікл Я дякую йому.
Таїса І зичить віку повного, як келих.
Перікл Знов дякую — і теж за нього п'ю.
Таїса І ще він каже, що дізнатись хоче,
Як ви зветесь, хто родом ви і звідки.
Перікл Я дворянин із Тіру, звусь Періклом.
Мистецтва і воєнної науки
Навчившися, подавсь пригод шукати,
Та буря потопила кораблі
Й мене на ближній викинула берег.
Таїса Він дякує, мій батьку.
Він тірський дворянин, Перікл на ймення,
У морі втратив кораблі й людей,
І винесло його на берег наш.
Цар йому я співчуваю, далебі,
Й зі смутку хочу пробудить його.
Панове, ми засиділися надто,
Ще й інших треба скуштувать розваг.

Отак, у зброї, як сюди прийшли,
Вояцький бравий танець затанцюйте.
Не виправдовуйтесь, що в ніжних дам
Страждає слух від музики гучної:
Вони і в ліжку люблять нас, і в зброї.
Лицарі танцюють.
От — гарно попросив, то гарно й вийшло.
Поглянь-но, друже,
Он дама хоче теж потанцювати,
А я чував, що ви у вашім Тірі
Чудово вмієте танки водити
Усякі: і шпаркі, й статечні теж.
Перікл Хто вчився, той уміє, мій владарю.
Цар Не відмагайтесь, треба знати міру
І в скромності.
Лицарі й дами танцюють.
Ну, добре, добре, годі!
Всім дякую, всі догодили нам,
(до Перікла)
А ви — найкраще. Гей, пажі, свічок!
Ведіть гостей до їхніх спочивалень.
(До Перікла)
А ваша буде поряд із моєю.
Перікл Як вам завгодно, царні.
Цар Вже пізно про кохання говорить,
Хоча воно сюди вас привело.
Тому прямуйте кожен на спочин,
А завтра всі змагайтесь, як один.
Виходять.
СЦЕНА 4
Дім правителя Тіра.
Входять Гелікан і Ескан.
Гелікан Ескане, знай затаєне від всіх:
Цар Антіох чинив ганебний гріх.
Він кровозмісник був, і ось боги

Ще довше відкладать не захотіли
Тяжкої кари, за огидний злочин
Присудженої. На вершині слави
І гордості, як він у колісниці
Розкішній їхав разом із дочкою,
З небес вогонь упав, спалив обох,
Спотворивши жахливо їхні трупи,
І сморід розійшовсь від них такий,
>.|<ЩрівсіуХто звик живих їх шанувати,
.мТепер гидують навіть похрват*и.
Ескан Предивне діло.
Гелікан , Що ж, як справедливе:
, Вся велич грішника не врятувала
, Від помсти неба, й кара гріх спіткала.
Ескан Так, правда.
Входять кілька вельмож.
1-й вельможа Погляньте: він йому самому вірить
І більш не хоче радитись ні з ким.
2-й вельможа Ні, довше вже несила це терпіти.
3-й вельможа Чума на тих, хто не підтрима нас!
1-й вельможа То йдіть за мною. Пане Гелікане!
Я маю вам сказати кілька слів.
Гелікан Мені? Що ж, прошу. Добрий день, панове.
1-й вельможа Знай, ми налиті кривдою по вінця,
Вона уже виходить з берегів.
Гелікан Яка це кривда? З чого? Та невже
Ви хочете царю своєму шкодить?
1-й вельможа Не шкодь собі, шляхетний Гелікане.
Як цар живий, дозволь і нам його
Вітати. Чи відкрий, які краї
Вщасливлює присутністю своєю.
Як він живий, його ми розшукаєм,
Як у могилі —' знайдемо її.
Живий — то хай, як перше, править нами,
Помер — оплачмо похорон його

І владаря нового оберімо.
2-й вельможа Гадаємо, навряд чи він живий;
Але держава, де нема державця,
Мов дім без даху, навіть хай міцний,
Завалиться невдовзі. Тож тебе
Ми просимо за владаря нам стати,
Бо ти найкраще вмієш кермувати.
Усі Віват, шляхетний Гелікане!
Гелікан Заради честі відкладіть цей вибір,
Як любите Перікла — відкладіть.
Погодившись, я скочив би у море,
Де з миті втіхи — на годину горе.
Ще рік, я вас благаю, потерпіть
Без владаря законного, панове.
Коли за рік не діждемось його —
Тоді візьму на себе цей тягар.
Коли ж не хочете чекати стільки,
То, як підданці благородні й чесні,
Ідіть його шукати, небезпек
Не боячись ніяких у дорозі.
Як знайдете й умовите вернутись,
Тоді засяєте навколо нього,
Мов діаманти у його короні.
1-й вельможа Лиш дурень мудрій раді не скориться.
Отож рушаймо владаря шукати,
Як Гелікан достойний нам велить.
Гелікан Тоді потиснім руки, як ведеться.
Де згода, царство там не похитнеться.
Виходять.
ч
СЦЕНА 5
Палац Сімоніда в Пентаполісі.
іходить цар Сімонід, читаючи листа. З другого боку, назустріч йому,
ходять лицарі.
1-й лицар Добридень, славний царю Сімоніде!

Цар Дочка моя просила вам сказати,
Що відкладає шлюб на цілий рік.
Чому вона постановила так,
Цього і я від неї не добився.
2-й лицар А можна нам її побачить, царю?
Цар На жаль, не можна, бо вона замкнулась
В своїм покої і не хоче вийти.
Ще рік носить убір Діанин буде.
В тім присяглася Цінтії лицем
І цнотою дівочою своєю.
3-й лицар Тоді прощаємось, хоч як нам шкода.
Лицарі виходять.
Цар Ну от,
Усіх відбув. Та що ж дочка нам пише?
"З чужинцем тільки хочу шлюб я взяти,
Чи більш ніколи світу не видати!"
Чудово, дочко: вибір наш однакий,
Я дуже радий. Та яка свавільна:
І не питає, згоден я чи ні!
Ну, байдуже: я схвалюю цей вибір,
І відкладати шлюб нема причин.
Тс-с! Він іде! Хай поки що не знає.
Входить П є р і к л.
Перікл Щасти вам доля, добрий Сімоніде!
Цар І вам щасти. Я дуже вдячний вам
За музику, якою вчора ви
Нас розважали. Зроду я не чув
Солодкої гармонії такої.
Перікл Хвала ця з доброcті, не по заслузі.
Цар Та ні, ви в музиці великий майстер.
Перікл Ті найгірший учень, добрий царю.
Цар Але дозвольте вас одне спитати:
Що думаєте про мою дочку?
Перікл Царівна вельми чеснотлива.
Цар І вродою незгірша, правда?

Перікл Прекрасна, ніби літній день погожий.
Цар Про вас у неї теж чудова думка,
Вона б хотіла навіть мати вас
За вчителя. Що скажете на це?
Перікл Такої честі я не гідний, царю.
Цар Вона не так гадає. Ось, читайте!
Перікл
(убік)
Що ж це таке?
Вона кохає лицаря із Тіру?
Ні, цар на мене пастку наставля.
(Голосно)
Великий царю, не губіть мене, *
Чужинця, що зазнав таких нещасть.
Ніколи я так високо не мірив,
Щоб вашу доньку покохати. Я
Лише служити вірно їй ладен.
Цар Ні, ти приворожив мою дитину!
Негідник!
Перікл Ні, богами присягаюсь!
І в голові ні разу не помислив,
Не те що вчинок чи якийсь там вислів,
Що міг її зманить чи вас розгнівать.
Цар Ти брешеш, зраднику!
Перікл Я — зрадник?
Цар Так!
Перікл Брехня! Такої лютої образи
Терпіть не хочу навіть від царя.
Цар
(убік)
Я в захваті від мужності такої.
Перікл Ні вчинків, ні думок неблагородних
Ніколи зроду я не припускався!
Прийшов сюди я здобувати честь,
А не супроти честі бунтувати.

Хто не таку про мене думку має,
Того оцей ось меч переконає.
Цар Ах, так?
Ну, он іде вона, нехай підтвердить.
Входить Т а ї с а.
Перікл Скалить, прекрасна й доброчесна діво,
Розгніваному батькові своєму:
Чи я хоч раз устами чи пером
Наважився повідать про кохання?
Таїса Хай навіть так, яка ж тут вада,
Коли такі слова я слухать рада?
Цар То ти оце така рішуча, дочко?
(Убік)
Всім серцем радий я, що ти така.
(Голосно)
Ні, я тебе примушу до покори!
Ти, навіть згоди в мене не спитавши,
Свою любов, свою жагу даруєш
Чужинцеві?
(Убік)
А втім, я добре бачу:
Навряд чи нижчий родом він за мене...
(Голосно)
Тож слухай, дочко: мусиш ти мені
Скоритись! Слухайте і ви, мосьпане:
Чиніть, як я велю,— а ні, то я вас
Негайно... одружу!
Так, так, з'єднайте руки і уста.
Отак я за непослух вас караю,
І навіть гірше — щастя вам бажаю!
Що? Раді ви?
Таїса Як любить він мене.
Перікл Ох, ти мені дорожча за життя!
Цар Що? Ви обоє згодні?
Обоє Коли така, владарю, ваша воля.

Цар Волію я, щоб ви мерщій звінчались
І в шлюбне ложе чимскоріш уклались.
Виходять.

ДІЯ ТРЕТЯ

Входить Г а у є р.

Гауер Та ось палац в обіймах сну,
В нім чути музику одну:
Хропуть всі гучно з переїду
Після весільного обіду.
Очима світить кіт старий,
Чатуючи біля нори,
Цвірчать за піччю цвіркуни:
Раюють у теплі вони.
Дівоцтва молода збулась,
Зате дитина зачалась.
Чого не встигнем зобразить,
Самі, будь ласка, уявіть.
Ось пантоміма перед вами,
Я поясню її словами.

ПАНТОМІМА

Входять одними дверима Перікл і Сімонід із
почтом; назустріч їм входить гонець, стає навколішки перед Періклом і вручає йому листа. Перікл показує листа Сімонідові. Вельможі схиляють коліна
перед Періклом. Тоді входить вагітна Таїса з мамкою Лікорідою.
Цар показує їй листа; вона радіє. Таїса й Перікл прощаються з Сімонідом і ви-
ходять з Лікорідою та своїм почтом. Тоді виходять Сімонід і решта.

На північ, південь, захід, схід
Розшукувать Періклів слід
В далеких і глухих краях
На конях і на кораблях,
Узявши повні гаманці,
Із Тіру подались гінці.

Розпитуючи там і сям,
Вдалось нарешті тим гінцям
До Пентаполісу листи
Такого змісту довезти:
Цар Антіох з дочкою вмер,
А Тір бунтується: "Тепер,
Ми, Гелікане, оберем
Тебе своїм новим царем".
Та той народ угамував,
Бо так усім пообіцяв:
"Іще один чекаймо рік.
Як не повернеться Перікл,
Прийму корону". І коли
До Пентаполісу дійшли
Новини ці, усіх згола
Велика радість пойняла.
В долоні плещуть і кричать:
"Царем є й сам наш царський зять!
І хто б таке подумать міг!"
Проте Перікла часу біг
До Тіру квапить. І дружина,
Хоча й чекає вже дитини,
Плисти з ним хоче. В час такий
Хто може заперечить їй?
Прощання — ріки сліз, як завше;
І, Лікоріду-мамку взявши,
На корабель вона сідає.
Ось їх уже Нептун гойдає
На хвилях легко. Та коли
Вони півшляху пропливли,
Примхлива доля їм новий
Утнула жарт: Борей лихий
Ревнув — і підхопив судно.
Мов качка, вгору-вниз воно
Стриба, пірна, аж страх дивиться.

Кричить нажахана цариця,
І з переляку у небоги
Дочасні почались пологи.
Що там робилось, хай без мене
Покажуть зараз вам зі сцени.
Не хочу я розповідати
Про те, що можна показати.
От уявіть ту сцену так,
Мов палубу, де неборак
Перікл у скруті виступає
І все про бурю повідає.
(Виходить)
СЦЕНА 1
Палуба судна в морі.
Входить Перікл.
Перікл О владарю морський, приборкай хвилі,
Що миють небо й пекло. Й ти, що маєш
Вітри в обладі, їх відклич із моря
И закуй у крицю! Погамуй громи,
Що так жахливо гуркотять. Згаси
Пекельні блискавки!.. О Лікорідо,
Як там цариця?.. Ти, прелюта буре,
Все, мабуть, хочеш вивергнуть із себе.
У ревищі цьому моряцька дудка —
Мов шепіт смерті в вухо, не почутий.
О Лікорідо!.. О Луціно ясна,
Божественна ласкава повитухо
Для тих, що тяжко стогнуть у пологах,
Почуй мене і захисти судно,
Полегши біль моїй дружині любій,
Моїй цариці!
Входить Лікоріда з дитям на руках.
Що там, Лікорідо?
Лікоріда Ось те, що надто юне для страхіть
Таких, як ці. Якби вже мало тяму,

Воно б померло з жаху — так, як я,
Мабуть, помру. Ось, пане мій, візьміть
Цю часточку покійниці.
Перікл Що, що?
Лікоріда Терпіть, бо ж бурі не перекричати.
Це все, що в світі з вашої цариці
Зосталось — донька. Тож, заради неї,
Утіштеся й мужайтесь.
Перікл О боги!
Навіщо ви дари свої коштовні
Відразу й віднімаєте? Ні, ми
Тут, на землі, дарів своїх назад
Не забираєм — ми за вас чесніші.
Лікоріда Дитини ради, пане мій, терпіть.
Перікл Нехай спокійно вік твій промине,
Бо ще в таких тривогах не родилось
Дитя. О так, живи спокійно й мирно,
Бо світ іще так грізно не вітав
Дитини царської. Живичдасливо!
Вода, вогонь, повітря і земля
Тебе із лона матернього ревом
Жахливим кликали, сердешна кришко.
У першу мить ти позбулась того,
Чого усе життя не відшкодує.
Тож хай боги найласкавішим оком
На тебе глянуть.
Входять двоє моряків.
1-й моряк Не страхайтеся, царю, з вами бог!
Перікл Я не страхаюсь. Що мені стихії?
Жахливішого вже не заподіють.
Задля дитини тільки, оцієї
Малої крихітки, що в першу мить
Свого життя вже стала мореплавцем,
Благаю я богів: утиште бурю!
1-й моряк Попусти-но шкоти! Гей, чуєш ти чи ні? Та во-

рушися там!
2-й моряк Якби це чисте море, то хай буруни хоч місяця
Дістають, мені дарма.
1-й моряк Владарю, царицю треба поховати в морі. Буря
лютує, хвилі он які, і вони не вгамуються, поки на кораблі є мерт-
ве тіло.
Перікл Це у вас забобон.
1-й моряк Ви, владарю, не гнівайтесь, але такий у нас на
морі звичай, а в звичаях ми тверді. Тому хутчій віддайте нам тіло:
його треба скинути за борт незагайно.
Перікл Робіть, як знаєте! Моя сердешна!
Лікоріда Владарю, ось вона.
Перікл Жахливі мала ти пологи, люба:
Ні світла, ні вогню... Стихії люті
Тебе забули, й я не маю змоги
Тебе достойно поховать, а мушу,
Заледве до труни поклавши, кинуть
У море, де ні з мармуру гробниці
Не буде, ні незгасної лампади,
Де серед простих скойок ти спочинеш
Під шум води, в тіні китів-огромів.
(До Лікоріди)
Скажи, хай Нестор принесе паперу,
Й перо, й чорнило, й скриньку, де клейноди.
Нікандрові звели, хай знайде скриню,
Оббиту шовком. Поклади дитя
На подушку. Поквапся, поки я
Обряд останній справлю. Ну, хутчіше!
Лікоріда виходить.
2-й моряк Царю, в нас тут у трюмі є така скриня, вже про-
конопачена й просмолена.
Перікл Спасибі, друже. А скажи мені,
Де ми тепер?
2-й моряк Десь недалеко від Тарсу.
Перікл Туди й правуй.

Не в Тір, а в Таре. Коли допливемо?
2-й моряк Удосвіта, тільки буря притихне.
Перікл Правуй на Таре!
Клеона там провідаю й дитя
йому лишу на догляд, бо воно
Навряд чи витримає путь до Тіру.
Роби своє, моряче. Тіло зараз
Я винесу.
(Виходить з моряками)
СЦЕНА 2
Дім Церімона в Ефесі.
Входить Церімон зі слугою та людьми, врятованими з розбитого ко-
рабля.
Церімон Гей, Філемоне!
Входить Ф і л є м о н.
Філемон Ви кликали, мій пане?
Церімон Зігрій та нагодуй цих бідолах.
Філемон виходить.
Яка-бо ніч буремна і тривожна!
Слуга Чимало бур я звідав, та як ця —
Такої не зазнав іще ні разу.
Церімон Вже не застанеш пана ти живим:
його ніщо порятувать не може.
(До іншого)
Ці ліки ти в аптекаря візьми;
Чи помогли — мені розкажеш потім.
Усі, крім Церімона,) виходять.
Входять двоє дворян.
1-й дворянин Добридень вашій милості.
2-й дворянин Добридень,
Вельможний пане.
Церімон Ну, панове любі,
Чого так рано встали ви?
1-й дворянин Ох, пане,
Оселі наші, що стоять над морем,

Тряслися, наче в землетрус. Немовби
Уже й дахи з будинків позривало.
І страх, і подив гнали нас із дому.
2-й дворянин Тому й потурбували вас ми зрана,
А не з завзяття.
Церімон Дякую за правду.
1-й дворянин А я дивуюсь, нащо ваша милість,
Хоч живете в розкошах і в безпеці,
Так рано сон солодкий_ відігнали.
Це дивне діло — клопоту шукати
Без жодної спонуки.
Церімон Завжди я
Вважав чесноту й розум більшим благом,
Аніж багатство й знатність. Спадкоємці
Недбалі можуть змарнувать багатство
Й'заплямувати знатність; та чеснота
І розум нас рівняють із богами
Безсмертними. Збагнувши це, я здавна
Вивчав мистецтво лікарське таємне,
Читавши мудрі твори, та й на ділі
Все випробовуючи, осягав
Властивості отих цілющих первнів,
Що містяться в рослинах, у металах,
В камінні. Все я знаю про недуга
Природні та про лік на них, і це
Дає мені утіху більшу й глибшу,
Аніж минущих почестей жадоба
Чи напихання гаманів шовкових
На радість дурням та кощавій смерті.
2-й дворянин Ви весь Ефес своєю добротою
Вщедряєте. Вас сотні називають
Своїм творцем — ви їм життя вернули.
Не тільки ваша вченість та труди,
А й гаманець, для всіх відкритий, ваше
Ім'я між нас уславили навіки.

Входять двоє чи троє слуг зі скринею.
Слуга Поставмо тут.
Церімон Це що?
Слуга Та це, мій пане,
На берег море викинуло щойно
З якогось, певно, корабля.
Церімон Погляньмо.
2-й дворянин Немов труна.
Церімон Важке навдивовижу.
Ану, відкрийте. Мабуть, справді море
Об'їлось золотом, і ось Фортуна,
До нас зичлива, змусила його
Частинку цю нам в руки відригнути.
2-й дворянин Так, правда.
Церімон Бач, і клоччям, і смолою
Ущільнено ретельно. Кажеш, море
Цю скриню викинуло?
Слуга Так, мій пане.
Страшний бурун її жбурнув — такого
Я зроду ще не бачив.
Церімон Ну, розкрий.
Та легше! Чую пахощі солодкі.
2-й дворянин Приємний запах.
Церімон Кращого не чув я.
Ну, відкривайте. Що це? О боги
Могутні! Труп?
2-й дворянин Оце-то дивина!
Церімон В покрови пишні вгорнений, мастями
Намащений, пахучим зіллям весь
Обкладений! І лист якийсь при ньому!
О, проясни мій розум, Аполлоне!
(Читає з сувою)
"Хто виловить цю скриню з вод,
Хай знає: в ній лежить клейнод
Царя Перікла. Як жона,

За всі скарби йому вона
Була дорожча. Як царицю
Й дочку царя, її годиться
Достойно поховать, а в плату
Оце ось золото узяти,
Та й у босів це добре діло
Благословення б заслужило".
Як ти живий, Перікле, серце в тебе
Від горя рветься. Сю ніч лихо сталось?
2-й дворянин Здається, пане мій.
Церімон Таки напевне!
Вона ж немов жива. Яке страхіття,
Що в море кинули її. Вогонь
Тут розпаліть — та принесіть усі
Скриньки з моєї шафи.
Один слуга виходить.
Часом смерть
Годин вже кілька тілом володіє,
І все ж у ньому іскорка життя
Іще не згасла, може розгорітись.
Я чув, в Єгипті був мерлець один
Оживлений за дев'ять аж годин.
Входить слуга зі скриньками, рушниками й вогнем.
О, добре. Є й вогонь, і рушники.
Нехай музики грають тихо й сумно.
Подай отой он слоїк. Швидше, бевзю!
Музики, грайте! Та впустіть повітря!
Панове, ця нещасна оживе:
Природа в ній вже будить теплий віддих.
Годин на п'ять лише вона обмерла,
Погляньте, як життя в ній розквітає!
1-й дворянин Це небо
Нам через вас явило диво дивне
На вічну славу вам.
Церімон Вона жива!

Повіки, що небесні самоцвіти,
Утрачені Періклом, прикривають,
Вже розтулили золоту торочку,
І найчистішої води алмази
Між них явилися, щоб світ удвоє
Багатшим став. Живи, прекрасна жінко,
І про свою нам долю розкажи
Сумну й предивну.
Таїса ворушиться.
Таїса О ясна Діано,
Де я? Де владар мій? Який це світ?
2-й дворянин Ну й диво!
1-й дворянин Неймовірне,
Церімон Тихо, тихо,
Сусіди любі. Поможіть мені
Перенести її в покій суміжний.
Стеліте ліжко. Догляд їй потрібен,
Бо вдруге не врятую вже її.
Під Ескулапа проводом — ходімо!
Вони виносять Таку. Всі виходять.
СЦЕНА 3
Дім Клеона в Тарсі.
Входять Перікл із Клеоном та Діонізою й Лікоріда з Ма-
рі н о ю на руках.
Перікл Шановний мій Клеоне, час мені
Пливти додому. Термін той річний
Уже скінчивсь, і в Тірі неспокійно.
Прийміть мою щонайщирішу дяку,
А решту вам з дружиною нехай
Пошлють боги.
Клеон Тяжкі удари долі,
Що зранили вас прикро, завдали
Й нам болю.
Діоніза Ох, цариця ваша бідна!
Чому сувора доля не дала

И мені потішитись її красою!
Перікл Ми мусимо коритись вищим силам,
Нехай би я ревів і навіснів,
Як море, де лежить вона,— чого
Досяг би тим? Оце моя Маріна —
Я так назвав її, бо народилась
Вона у морі,— нині в ваші руки
Віддам її, щоб ви про неї дбали,
її виховували, як царівну.
Клеон О, не турбуйтесь, царю: пригадайте,
Що ви своїм зерном порятували
Народ мій, Як за вас молився він,
Так і за неї буде. Хай би навіть
Я занедбав обов'язок священний,->
Мій вами урятований народ
Мені про нього зразу нагадає.
Але, якщо я дам для цього привід,
Нехай боги карають і мене,
І весь мій рід віднині і довіку!
Перікл Я вірю вам: за це ручиться й честь,
І добрість ваша, тож присяг не треба.
А вам, ласкава пані, я клянусь
Діаною ясною, що її
Ми всі шануємо: допоки донька
Не виросте й собі не знайде мужа,-
Не стригтись, не голитись, хай би я
Й бридким здавався людям. Ну, прощайте.
Ласкава пані, одного прошу:
Зростіть моє дитя.
Діоніза Маріну вашу
Я від своєї рідної дочки
Не менш любитиму.
Перікл Я вдячний вам.
Клеон Тепер ми вас проведемо на пристань
І вручимо спокійному Нептуну

Й вітрам попутним.
Перікл Радий буду я.
Ходім же, люба пані. Лікорідо!
Не треба сліз!
Дбай про свою маленьку господиню,
То в неї ласки заживеш. Ходімо ж!
Виходять.
СЦЕНА 4
Дім Церімона в Ефесі.
Входять Церімон і Таїса.
Церімон Цей лист і ці коштовності, царице,
Лежали з вами у труні. Вони
Належать вам. А вам письмо знайоме?
Таїса Це муж писав. Я добре пам'ятаю,
Як ми пливли по морю, як у мене
Пологи почались, та чим скінчились,
Не знаю, далебі. Але, напевне,
Свойого мужа, любого Перікла,
Я більше не побачу, а тому
Убір весталки надягну й ніколи
Вже втіхи не зазнаю.
Церімон Коли наважились ви так, царице,-
То храм Діани недалеко звідси,
І там ви жити можете довіку.
Як благоволите, моя небога
Вам слугувати буде,
Таїса Я можу тільки "дякую" сказати,
Та щира, хоч мала, моя відплата.
Виходять.

ДІЯ ЧЕТВЕРТА

Входить Г а у є р.
Гауер Перікл до Тіру прибуває,
Знов у своїм царює краї.
В Ефесі — страдниця-цариця,

Вона — Діанина черниця.
Вділім уваги і Маріні:
Вона живе у Тарсі нині.
Клеон їй виховання дав
Чудове: й музики навчав,
І всіх мистецтв, які дівчатам
Потрібні — душі чарувати.
І всіх чарує там вона;
Одначе Заздрість, ця страшна
Потвора, гострить вже ножа:
Гірка-бо слава їй чужа.
В Клеона теж була дочка
Відданиця, та не така,
Як та Періклова царівна:
їй вродою ніяк не рівна.
Дві дівчини удвох були
Весь час і всюди; та коли
Із-під лілейної руки
Із кросен сходили шовки,
Чи голка тнула полотно,
Щоб крилось квітами воно,
А чи під лютню лився спів,
Що заганьбив би й солов'їв,
А чи складались там пеани
На славу ясної Діани,-
Маріна краща скрізь була,
І Філотена не могла
Зрівняться з нею. Всім здавалось,
Мов перед ними красувалась
Венерина голубка біла,
А поруч неї ґава сіла.
Не з лестощів, а по красі
Маріну хвалять геть усі.
Це Філоменині принади
Так тьмарить, що, не мавши ради

Інакшої, ревнива мати
Взялась убивцю намовляти:
Лиш так позбудеться Маріни,
Суперниці її дитини,
І ще подія їй догідна —
Померла Лікоріда бідна,
Отож проклята Діоніза
Убивче, гострене залізо
Наготувала вже. Що буде,
Я й сам би розказав вам, люди,
Та вірш мій тихо шкандибає,
А час на крилах пролітає,
Отож дивіться знов виставу,
Пустивши в хід свою уяву
Ось Діоніза й Леонін —
Маріну вбити має він,
(Виходить)
СЦЕНА 1
Берег моря біля Тарсу.
Входять Діоніза й Леонін.
Діоніза Згадай: ти це зробити заприсягся!
Один удар; ніхто про те не взнає.
Зате ж нічим ти стільки не заробиш
Так швидко. Тільки в серце не пускай
Холодного сумління чи любові
Палкої, й жалощам тебе зм'якшити
Не дозволяй, бо їх і ми, жінки,
Відкинули. Як воїн, до мети
Прямуй, ти чуєш?
Леонін Добре, все зроблю.
А все ж вона — божественне створіння.
Діоніза То їй і місце десь серед богів.
Диви, іде, за мамкою ридає.
Ну, ти наваживсь?
Леонін Так, наваживсь я.

Входить М а р і н а з кошиком квіток.
Маріна Ні, я зірву всі квіти на землі
И твою могилку всиплю ними. Сині,
І жовті, і фіалки, і стокротки
Нехай її, мов килим, застилають,
Покіль ще літні дні. Ох, бідна ж я!
У бурю зроджена, жила без неньки,
И життя для мене — буря невгамовна,
Що всіх у мене друзів віднімає.
Діоніза Це ти, Маріно? А чого сама?
Чого моя дочка не біля тебе?
Не сохни з туги, бо ж у тебе є
Ще опікунка — я! Ох, боже милий,
Як ти змарніла від пустої скрухи!
Давай-но квіти. Йди на узбережжя,
Там з Леоніном погуляй. Над морем
Повітря свіже — апетит нагонить.
Візьми її під руку, Леоніне,
Маріна Навіщо! Вам самій слуга потрібен.
Діоніза Ну, годі, годі!
Таж я люблю й тебе, й твойого батька,
Як рідних. Ми ждемо його у гості
Із дня на день. Коли прибуде він
І свій клейнод застане тут поблідлим,
То пошкодує, що пустився в путь,
Мене й Клеона зганить, бо, мовляв,
Не дбали ми про тебе. Тож іди.
Гуляй, розвеселись. Верни на лиця
Чудові ті рум'янці, що й старим,
І юним здр чарують. Я й сама
Дійду додому,
Маріна Ну гаразд, піду,
Але мені не хочеться,..
Діоніза Облиш,
Я знаю — це тобі на користь буде.

Хоч півгодини, Леоніне, з нею
Пройдись. Та не забудь, що я казала.
Леонін О, не турбуйтесь, пані.
Діоніза Ну, я тебе на час покину, люба.
Гуляй помалу, щоб не вгрілась дуже.
Я ж мушу дбать про тебе.
Маріна О, я вдячна.
Діоніза виходить.
Цей вітер з заходу?
Леонін І трохи з півдня,
Маріна Як я родилась, був північний,
Леонін Он як?
Маріна Казала няня, батько не боявся,
А ще й гукав матросам: "Молодці!"
Руками царственими тяг за линви.
Тоді, за щоглу держачись, стояв
Супроти хвиль, що палубу ламали.
Леонін Коли було це?
Маріна Як родилась я.
І хвилі, й вітер так іще ніколи
Не лютували. Одного матроса
Зірвало в море зі снастей, проте
Ніхто його не зваживсь рятувати:
Металися, промоклі до рубця,
З корми до носа. Боцманова дудка
Та капітанів крик ще більший безлад
Чинили.
Леонін Годі, годі. Помоліться.
Маріна Чого б то?
Леонін Сказав я — помоліться, тільки швидше,
Не дляйтесь, не глухі боги, а я
Скінчити швидко маю.
Маріна А за віщо ж
Мене вбиваєш?
Леонін На догоду пані.

Маріна Чого ж вона моєї смерті прагне?
Адже ніколи, скільки пам'ятаю,
Я, далебі, не вразила її.
Лихого слова зроду не сказала,
Не скривдила ще жодного живого
Створіння. Так, повір: не те Що миші,
А й мухи зроду не вбивала я.
Бувало, ненароком наступлю
На черв'яка, та й то з жалю заплачу.
Чим завинила я? Яка їй користь
З моєї смерті? А моє життя
Чим небезпечне їй?
Леонін Мені звеліли
Не розважати, а зробити діло,
Маріна Надіюся, що ти його не зробиш.
Ти не потвора, й видно по лицю,
Що добре серце в тебе. Таж недавно
Я бачила, як ти розборонив
Двох забіяк, хоч перепало там
Тобі й самому. Ти повівся гарно,
Вчини ж так само. Хай моєї смерті
Твоя жадає пані — стань між нами
Й оборони мене, слабкішу.
Леонін Я
Зроблю, що обіцяв.
(Хапає її)
Входять пірати.
1-й пірат Стій, душогубе!
Леонін утікає.
2-й пірат Піймалась рибка!
3-й пірат Цур, на всіх, хлопці, цур на всіх! На корабель її,
хутчіше!
Виходять, забравши з собою Маріну.
Входить Леонін.
Леонін Ці лобурі — Вальдесові пірати.

Вони взяли Маріну. Що ж, нехай.
Тепер нема їй вороття. Ручуся:
Уб'ють і в море викинуть... А втім,
Натішитись та й відпустити можуть,
На борт не взявши. Ну, тоді умить
Я мушу тут збезчещену добить.
(Виходить)
СЦЕНА 2
Дім розпусти в Мітілені.
Входять хазяїн, хазяйка і Чіп.
Хазяїн Чопе!
Чіп Що, хазяїне?
Хазяїн Іди на базар >— пошукай свіжих дівчат. Ярма-
рок, у місті повно розпусників, а в нас для них товару бракує.
Скільки ж то ми прибутку втрачаємо!
Чіп Ми ще ніколи так із товару не вибивалися. Зос-
тались усього нещасні три повії, вони ж не обслужать усіх, хто
прийде, Та й затягані вже до останку, нікуди не годящі.
Хазяїн Отож добудь новеньких за будь-яку ціну^ В на-
шому ділі як рук не докладеш, то прогориш.
Хазяйка Правду кажеш. А з підкидьків їх ростити — не
скоре діло, хоч я й таких уже більш десятка на ноги поставила.
Чіп Поставити то поставила, та сама ж їх і пова-
лила. Отже, йти мені на базар?
Хазяйка Ну а що ж діяти? Ті, що в нас зостались, уже
так прогнили — як добрий вітер війне, то й розпадуться.
Хазяїн Твоя правда. А дві з них, як по щирості сказати,
й для клієнтів небезпечні. Отой трансільванець, що спав з нашою
малою, вже й дуба врізав.
Чіп Еге ж, вона його хутенько вавкою наділила. Ну,
зате ж хробакам бенкет. Але піду вже на базар.
(Виходить)
Хазяїн Ех, якби наскладати три-чотири тисячі цехінів,
то можна б і прикрити нашу крамничку та жити собі спокійно.
Хазяйка А навіщо? З якої речі? Хіба завадить нам якийсь

прибуток на старість?
Хазяїн Прибуток прибутком, але ж і добра слава чо-
гось варта. Та й прибутку не стільки, скільки ризику. Одне слово,
якби ми змолоду збили добрий гріш, то тепер би можна й поки-
нути це діло. А крім того, наше ремесло й богам невгодне, і це
знов же промовля за те, що пора з ним кінчати.
Хазяйка Ет, чи мало людей грішить не гірше за нас!
Хазяїн Тож-бо, що не гірше. А хто й краще. І виходить,
що ми таки найгірші. Та й саме ремесло нікчемне, навіть фахом
його не назвеш. А ось уже й Чіп вертається,
Входить Чіп з піратами й Маріною.
Чіп Заходьте, заходьте, панове. То, кажете, вона ще
дівчина?
Моряк Напевне, добродію!
Чіп Гляньте, хазяїне, яку цяцю я сторгував. Як по-
добається, то беріть, а як ні — пропав мій завдаток.
Хазяйка А як по-твоєму — годиться?
Чіп Лицем гарна, мова приємна, вбрана багато — а
чого ще треба?
Хазяйка А ціна яка?
Чіп Менш, як за тисячу, не віддають,
Хазяїн Що ж, ходімо зі мною, панове. Я вам виплачу
гроші. Жінко, забери її та розтлумач їй, як слід поводитися,
щоб не знеохотити клієнтів,
(Виходить з піратами)
_ Хазяйка Чопе, роздивись-но її добре, які в неї коси, ли-
це, зріст, спитай, скільки їй років, та упевнись, чи справді вона
дівчина, а тоді закликай клієнтів; хто, мовляв, більше заплатить,
той матиме її перший. Ет, якби такі чоловіки, як колись, то за ді-
воцтво добрий шмат грошей відвалили б. Ну, роби, що я сказала.
Чіп Зараз, зараз учиню цілу виставу,
(Виходить)
Маріна І чом той Леонін не поспішився!
Нехай би тнув без слів; і чом пірати
Не кинули мене в морську безодню,

Де матір я знайшла б!
Хазяйка Чого ти голосиш, вродливице?
Маріна А того, що вродлива.
Хазяйка Годі, годі, боги для тебе не поскупились,
Маріна А я на них і не нарікаю.
Хазяйка Радій, що в мої руки попала, тут тобі жатиме-
ться добре.
Маріна Воліла б я лишитися в руках
У того, хто хотів мене убити.
Хазяйка Та в мене тобі не життя буде, а втіха!
Маріна Ні.
Хазяйка А я кажу — так. Ти скуштуєш усіляких кавале-
Рів, натішишся і з білявими, й з чорнявими, і з якими схочеш. Чого
ти затикаєш вуха?
Маріна Чи ви жінка?
Хазяйка А ти б як хотіла?
Маріна Щоб ви були або чесна жінка, або зовсім не
жінка.
Хазяйка А бодай тобі, нетямо! Бачу, морока буде з то-
бою. Ну, годі, ти ще зелений пагінець, як я тебе зігну, так і рос-
тимеш,
Маріна Бороніть мене, боги!
Хазяйка Боги нам дають в оборону чоловіків, отож чо-
ловіки тебе розважатимуть, частуватимуть, лоскотатимуть. О, вже й
Чіп іде.
Входить Ч і п.
Ну, що, хлопче, оголосив про неї на ринку?
Чіп Усе оголосив, хіба що волосинок на голові не
злічив, Прямо змалював словами її всю.
Хазяйка Ну й, як же — слухали тебе люди? И зацікави-
лись? Надто котрі молодші?
Чіп О, так би, мабуть, не слухали й батьківського
заповіту, далебі! У одного іспанця аж слина потекла, він уже
в самі слова мої залюбився.
Хазяйка Ну, цей завтра прибіжить вичепурений!

Чіп Та ні, ще сьогодні ввечері. А ви, хазяйко, па-
м'ятаєте отого панка француза, що ходить розкарякою?
Хазяйка А, пана Бубоньє?
Чіп Його, його. Він як почув мою оповідь, то хотів
був аж підскочити, але тільки зойкнув, а тоді заприсягся, що зав-
тра прийде глянути на неї.
Хазяйка Оце ж він і заніс сюди свою болячку, а тут тіль-
ки підновлює її, Я знаю, він прийде й трусне капшуком.
Чіп От якби нам тут із кожної країни по мандрівцю,
ми б усіх оцією лялечкою заманили.
Хазяйка
(до Маріни)
А підійди-но ближче. Ти маєш нагоду забагаті-
ти. Лиш затям: удавай, ніби тебе жахає те, чого тобі й самій кор-
тить, і прикидайся некорисливою, коли загрібаєш гроші. Можеш
плакати над своєю долею, аби розжалити кавалера. Бо кого жа-
ліють, до того бувають ласкаві, а ласка — то певний зиск.
Маріна Я вас не розумію.
Чіп Учіть її, хазяйко, вчіть. Побуде в нас, то з неї
ота соромливість вивітриться, тільки треба трохи часу,
Хазяйка Твоя правда, треба. Адже й шлюбна молода спо-
чатку соромиться того, що має вчинити по законному праву.
Чіп Та котра соромиться, а котра й ні. Але ж, ха-
зяйко, це м'ясце для вас я виторгував...
Хазяйка І хотів би його скуштувати?
Чіп Ще б пак,
Хазяйка Хто ж боронить?.. Чуєш, дівчино, а оце твоє
вбрання мені дуже подобається.
Чіп Ні, хазяйко, краще хай вона поки що в ньому
буде.
Хазяйка А ти, Чопе, піди ще й по місту оголоси. Розка-
жи, яка в нас нова лялечка є; збитку тобі від цього не буде. Пев-
но, сама природа її на те виліпила, щоб тобі прислужитися. Отож
посій скрізь новину, яка це перлина, то пожнеш і врожай зі своїх
слів.

Чіп Будьте певні, господине, грім так не будить сон-
них вугрів, як я, змальовуючи її вроду, розбуркаю наших ласо-
любів. Ще ввечері не одного просвіщу,
(Виходить)
Хазяйка Ну, ходім зі мною.
Маріна Ні, я своє дівоцтво збережу —
Хай завдяки вогню, воді, ножу!
Допоможи мені, Діано!
Хазяйка Яке нам діло до Діани? Ну, йди вже, чуєш?
Виходять.
СЦЕНА 3
Дім Клеона в Тарсі.
Входять Клеон і Діоніза.
Діоніза Ну, не дурій. Однаково ж не вернеш.
Клеон Ох, Діонізо, злочину такого
Іще не споглядали сонце й місяць!
Діоніза Я бачу, ти дитинієш на старість,
Клеон Якби я цілим світом володів,
його б віддав, щоб діло це не сталось.
Вона ж була царівна — і корони
Найкращої на цій землі достойна
.Чеснотами ще більше, аніж родом.
Злочинний Леонін! Хоч ти його
Теж отруїла, та шкодую дуже,
Що ти й сама не випила отрути.
За чин твій це була б відплата гідна.
І що ж тепер Періклові сказати,
Як він приїде?
Діоніза Скажемо — померла.
Няньки — не Парки, і життя та смерть
Не в їхній владі. Уночі померла,
Скажу, і хто це зможе спростувати?
Хіба що ти, святеннику наївний,
Хизуючися чесністю, гукнеш:
"її підступно вбито!"

Клеон _ Годі, годі!
З усіх гріхів на світі — для богів
Немає тяжчого.
Діоніза Ти, може, віриш,
Що й горобці із Тарсу полетять
Розкрить Періклу правду? Я соромлюсь
І думать, щоб, таку шляхетну кров
У жилах мавши, бути боягузом.
Клеон Хто змириться з таким злочинством, той,
Хоч не давав на нього згоди, вже
Не може зватися шляхетним.
Діоніза Що ж,
Хай так. Але ніхто не знає правди,
Крім тебе: Леонін-бо неживий.
Вона затьмарила мою дитину
І шлях до щастя заступила їй.
Ніхто на нашу доньку і не глянув,
Усі очей не зводили з Маріни,
А нашу мали за якусь нехлюю,
Не варту й погляду. Як гострий ніж,
Мені це серце краяло, й хоч ти,
Не люблячи дочки своєї, кажеш,
Що вчинок мій нелюдський, я його
Вважаю за велике добродійство
Для нашої дитини,
Клеон О боги,
Простіть наш гріх.
Діоніза А що Перікл нам скаже?
Маріну ми оплакали, та й досі
За нею тужимо. її надгробок
Ось-ось докінчать, літери злотисті
На ньому промовлятимуть хвалу
И дочці його, і нам, що спорудили
Той пам'ятник.
Клеон Ти *— гарпія, о жінко:

Ти маниш жертву ангельським лицем,
Щоб кігті в неї люто вгородити.
Діоніза А ти — мов той, хто запевня богів,
Що мух не він, лише зима вбиває.
Але мене послухаєшся, знаю.
Виходять.
СЦЕНА 4
Входить Г а у є р.
Гауер Ми вже скорочували час і шлях,
Моря перепливали в черепках,
Уяви буйні крила розгортали,
Із краю в край на них перелітали.
Гадаю, ви пробачите цей гріх,
Що мова в нас одна в краях усіх,
Де ми донині з вами побували.
Тепер же — слухайте, що буде далі.
Вернімся до Перікла. Він в ці дні
Ізнов пливе по морю на судні,
А з ним його численний пишний почет,
Свою Маріну він побачить хоче,
Свою єдину втіху. Гелікан
При ньому. Тіром правити Ескан
Лишився: вже давно високий чин
І статки немаленькі має він.
Вітри попутні й корабель швидкий
Несуть царя до Тарсу — а думки
Вперед летять. їх легко розгадатиі
Дочку до себе хоче він забрати.
Вони, немов примари, промайнули,
Покіль про них від мене ви лиш чули,
Та ось я зараз покажу їх вам,
Бо вухам менше віри, ніж очам.
ПАНТОМІМА
Входять з одного боку П є р і к л, із другого К л є о н та
Д і о н і з а. Клеон показує Періклові на гробницю Маріни. Перікл виказує

тяжку
скорботу, надягає лахманину і в розпуці виходить. Потім виходять Клеон, Діо-
ніза й інші.
Як легко 'фальш в оману вводить віру!
Жалобу їхню взяв Перікл за щиру
І, горем невимовним геть прибитий,
Зітхаючи, рясними слізьми злитий,
Відплив із Тарса й клятву дав велику
Не стригтися, лиця не мить довіку
І лахмани носити. Буря люта
Бурхає в грудях, а проте зігнути
Його не може. Прочитаймо ж нині
Ту епітафію, яку Маріні
Підступна Діоніза склала.
(Читає напис на Марініному надгробку)
"Тут спочиває ніжний цвіт,
Зів'ялий на світанку літ.
Була, прекрасна, мов зоря,
Дочкою тірського царя,
Маріна на ім'я. Коли вродилась,
Тоді сама Фетіда загордилась
І проглинула шмат землі чималий.
Це бідну землю тяжко налякало,
И Фетідину хрещеницю від себе
Вона послать поквапилась на небо.
Це, певне, кривдою здалось богині,
Тож хвилями у берег б'є донині".
Не може бути кращої личини,
Ніж лестощі, для замірів злочинних.
Отож Перікл у смерть дочки повірив
І шлях свій дальший на Фортуну звірив.
Ми ж до Маріни маємо вернути,
Побачити її в ганьбі й у скруті.
Ну ж, уявіть, що ви у Мітілені,

И дивіться, що відбудеться на сцені,
(Виходить)
СЦЕНА 5
Дім розпусти в Мітілені.
Виходять двоє кавалерів.
1-й кавалер Ти чув коли таке?
2-й кавалер Не чув і більш не почую в такому місці, коли її
тут не стане.
1-й кавалер Щоб у такому домі проповідувати благочестя!
Це ж і вві сні не присниться.
2-й кавалер Де там! Більше я до таких домів і не поткнусь,
Ходім краще послухаєм, як співають весталки.
1-й кавалер Віднині я залюбки робитиму щось доброчесне, а
si стежки блуду зійду навіки.
Виходять.
СЦЕНА 6
Там-таки.
Входять хазяїн, хазяйка й Чіп.
Хазяїн Пропала моя тисяча, але я ще стільки б запла-
тив, аби її тут не було.
Хазяйка Хай їй абищо! Вона здатна самого бога Пріапа
заморозити, через неї ціле покоління не вродиться на світ. Треба,
щоб її ґвалтом узяли,— або зовсім її спекатись. Замість давати
клієнтам те, що повинна, а мені —той прибуток, що належиться,
вона витіває тут усякі штуки, то казання виголошує, то молиться,
то колінкує, і якби сам диявол поліз до неї цілуватись, вона б
і з нього пуританина зробила.
Чіп А й правда, треба мені зґвалтувати її, а ні, то
вона від нас усіх кавалерів віднадить, а з блюзнірів проповідни-
ків поробить.
Хазяїн Пранці б на неї з її блідою неміччю!
Хазяйка Таки правда, ми її хіба через пранці позбуде-
мось. О, он прийшов вельможний пан Лізімах, перевдягнений.
Чіп Якби тільки та принда допускала до себе клієн-
тів, мали б ми і пана, й драба в себе,

Входить Л і з і м а х.
Лізімах Ну, як тут ваші незайманки? Почім десяток?
Хазяйка Хай боги благословлять вашу милість!
Чіп Радий бачити вашу милість при доброму здо-
ров'ї!
Лізімах Ще б пак; для вас же краще, коли ваші гості
на своїх ногах стоятимуть. Ну, знайдеться тут у вас яка-небудь
здорова дивовижа, щоб чоловік міг із нею побавитись і не бігти
потім до лікаря?
Хазяйка Є одна, пане, якщо тільки вона... Але такої в Мі-
тілені ще не було.
Лізімах Якщо вона погодиться робити нічне діло, хочеш
ти сказати?
Хазяйка Ваша милість із півслова розуміє.
Лізімах А поклич-но її, поклич.
Чіп На вигляд, пане, чиста тобі троянда, біла та ро-
жева; та вона й була б справжньою трояндою, якби лиш...
Лізімах Що "якби лиш"?
Чіп Е, пане, я теж умію бути скромним!
Лізімах Ну, скромність красить звідника не менше, ніж
тих, кому вона дає славу доброчесних.
Чіп виходить.
Хазяйка Ось зараз вона вийде: квіточка, та й годі, і ще
ніким не зірвана, будьте певні.
Входить Чіп з Маріною.
А що, гарна?
Лізімах Еге, після такого довгого плавання згодиться.
Ось тобі гроші й зостав нас удвох.
Хазяйка Прошу, ваша милосте, дайте слівце їй сказати,
а тоді я щезну.
Лізімах Ну, кажи.
Хазяйка
(до Маріни)
По-перше, пошануй цього пана, бо він дуже при-
стойний чоловік.

Маріна Добре, коли справді він такий,— тоді я пошаную
його як годиться.
Хазяйка По-друге, він правитель нашої країни, а тому я
йому підлягаю.
Маріна Коли він править країною, то ви справді йому
підлягаєте, але чи це йому додає пристойності,— не знаю.
Хазяйка Прошу тебе, не носись ти більше зі своїм діво-
цтвом, а будь ласкава з ним. Він тебе озолотить,
Маріна Коли він явить мені свою ласку, я її з вдячністю
прийму.
Лізімах Ну, ви вже?
Хазяйка Пане мій, вона ще не виїжджена, тож вам до-
ведеться трохи поморочитись із нею... Ну, ходімо вже. Зоставимо
вельможного пана з нею на самоті. Та гляди мені!..
Хазяїн, хазяйка й Чіп виходять.
Лізімах А скажи, красуне, давно в тебе таке ремесло?
Маріна Яке, пане мій?
Лізімах Ну, ти образишся, коли я його прямо назву.
Маріна Я не бачу в своєму ремеслі нічого образливого.
Можете називати його прямо, коли хочете.
Лізімах Ну, то відколи ти така, як тепер?
Маріна Відколи себе пам'ятаю.
Лізімах Ото такою юною вдарилась ти в це діло? У п'ять,
у сім років уже стала розпусною?
Маріна Ще раніш, пане, якщо тільки я тепер така.
Лізімах Ну, а яка ж ти! Коли в такому домі живеш, то
ти продажна.
Маріна А коли ви знаєте, що це такий дім, то нащо сю-
ди ходите? Я чула, ніби ви з пристойних людей, ще й правитель
Цього міста.
Лізімах Як! Твоя хазяйка вже сказала тобі, хто я такий?
Маріна Яка це моя хазяйка?
Лізімах Ну, оця зеленярка, що сіє на своєму городі со-
ромоту й нечестя. А, розумію: почувши, хто я такий, ти маніжишся
переді мною. Але будь певна, красунечко, я тобі лихого не зроблю,

тільки добре. Ходімо скоріш у якийсь затишний куточок. Ну-бо, ходімо.
Маріна Коли ви роду чесного, явіть
Це зараз; а коли почесний сан
Вам наданий, то доведіть, що слушно.
Лізімах Що, що? Так хто ж ти, поясни до ладу!
Маріна Я дівчина, хоч доля нещаслива
Закинула мене у цей свининець,
Де продаються дорого хвороби —
Дорожче, аніж ліки. Я б воліла,
Аби звільнитися з цього вертепу,
Перемінитись у найменшу пташку,
Що пурхає на волі.
Лізімах Не гадав я,
Що вмієш ти так гарно говорити.
Хоч би й з гидким на думці я прийшов,
Твої слова мене змінили б, Ось,
Візьми це золото й лишайся далі
На цій дорозі чесній. І нехай
Боги тебе покріплять.
Маріна Вас також
Нехай вони боронять.
Лізімах Ти ж повір,
Що наміру стидкого я не мав,
Сюди йдучи. Мені цей дім смердить.
Прощай. Ти чесна дівчина, я бачу,
І навчена звичаїв благородних.
Ось на ще золота. Того, хто схоче
Тебе розбестити, нехай спіткає
Прокляття і злодійська смерть. А ти
Чекай мене із добрими вістями.
Входить Ч і п.
Чіп Ваша милосте, а мені? Хоч один червінчик.
Лізімак Тюремнику проклятий, геть від мене!
Якби не дівчина оця, твій дім

На тебе завалився б! Геть, кажу!
(Виходить)
Чіп Це що таке? Доведеться знов за тебе взятись!
Коли ота твоя гонориста цнота, не варта й сніданку в послідушій
харчівні, має зруйнувати нам усе хазяйство, то хай мене викла*
дуть, наче спанієля. Ходімо!
Маріна Куди?
Чіп Або я сам відберу в тебе твоє дівоцтво, або пер-
ший-ліпший гицель це зробить. Ходімої Більш не будеш кавалерів
від нас відлякувати. Ходімо, кажу!
Входить хазяйка.
Хазяйка Ну, що тут? Що за клопіт?
Чіп Що раз — то гірше, хазяйко. Вона вже й вель-
можному Лізімахові казання прочитала.
Хазяйка Страхіття!
Чіп Вона клепле на наше ремесло, ніби воно смер-
дить перед лицем богів.
Хазяйка Та її повісити мало!
Чіп Вельможний пан хотів повестися з нею по-вель-
можному, то вона його таким холодом обдала, що він і сам у мо-
литви вдарився.
Хазяйка Бери її, Чопе, й роби з нею, що хочеш. Порви їй
той віночок, то, може, вона злагідливіша стане.
Чіп Будяччя теж можна переорати! Я їй дам раду!
Маріна Почуйте мене, о боги, почуйте!
Хазяйка Ба, вже заклинає! Вона чаклунка! Геть її! Бодай
вона ніколи не переступала мого порога! Щоб її грець побив. Во-
на вродилась на те, щоб нас попідтинню пустити. Ну, чого ти не
хочеш скоритися жіночій долі? Носиться зі своїм, дівоцтвом, як
із писаною торбою!
(Виходить)
Чіп Ну, ходімо, панночко, ходім зі мною.
Маріна Чого ти від мене хочеш?
Чіп Хочу відняти в тебе той клейнод, що ти ним так
дорожиш.

Маріна Прошу тебе, спершу скажи мені одну річ.
Чіп Ну, яку там ще річ?
Маріна Ким стати зичиш ворогу своєму?
Чіп Ким? Щоб він був, як мій хазяїн — чи, краще
сказати, хазяйка,
Маріна Таж ти мерзенніший від них обох.
Вони лише наказують — ти робиш!
Адже найпослідущий чорт із пекла
З тобою службою не помінявся б.
Ти двері відчиняєш всім падлюкам,
Що тут шукають насолод гидотних,
І кожен з них тобі зі злості може
У пику дати. А твоя їда —
Мов блювотиння із недужих шлунків.
Чіп А що ж я маю робити, га? В солдати йти, чи
що? Там сім років прослужиш, а як позбудешся ноги, то не мати-
меш за що й дерев'янку придбати.
Маріна Роби що-будь. Вивозь із міста сміття,
Відхідки чисть, підручним стань у ката:
Усі ці служби кращі за твою.
Того, що ти тут робиш, навіть мавпа
Соромилася б. О, хоч би боги
Мене, безпечну, визволили звідси!
Ось золото. Візьми його собі,
Переконай хазяїна свого,
Що можу заробляти я інакше:
Співати, ткати, шити, танцювать,
Я ще багато вмію — не хвалюсь,
Та й інших би могла цього навчати.
Я певна, що в такім великім місті
Знайшлися б учениці.
Чіп А ти й правда зуміла б навчати всього цього?
Маріна Як не зумію, заберіть мене
И віддайте послідущому пахолку,
Що учаща до вас.

Чіп Гаразд, побачимо, що можна для тебе зробити.
Як зумію, то влаштую тебе десь.
Маріна Аби серед чесних жінок.
Чіп Ну, правду кажучи, таких я знаю небагато. Та й
без згоди хазяїна й хазяйки нічого не зроблю, бо вони ж запла-
тили за тебе. Тому я розкажу їм, чого ти просиш, і, напевне, вони
погодяться. Не журися, зроблю для тебе, що зможу. Ходімо.
Виходять,

ДІЯ П'ЯТА

Входить Г а у є р.

Гауер Вдалось ганьби уникнути Маріні
І в чесний дім попасти. Там вона
Співає і танцює, як богиня,
На втіху смертним, чиста і ясна.
Учених розумом своїм дивує,
А голка у її метких руках,
З природою змагаючись, гаптує
Бруньки, квітки, пташок на гілочках.
Немов живі троянди та суниці
Кладе вона на шовк і полотно.
їй щедро платять знатні учениці,
Та плата йде хазяйці все одно.
Лишім її. Хай думка наша лине
До батька, до Перікла-бідака.
З попутним вітром до тії країни
Приплив він, де живе його дочка.
Нептунів день тоді справляли в місті;
Жалобний стяг на тірському судні
Пан Лізімах угледів оком бистрим
І враз помчав до нього на човні.
Ось корабель скорботного Перікла;
Побачите, що діялося там.
Доповніть це уявою, як звикли,
Уважно тільки треба слухать вам.

(Виходить)

СЦЕНА 1

Періклів корабель поблизу Мітілени. На палубі — намет,
перед ним — запона; в наметі лежить на ложі П є р і к л. До судна пристає чо-
вен. Входить Г є л і к а н; за ним двоє моряків — один з тірського корабля,
Другий з човна.

1-й моряк
(до мітіленського моряка)
Де ж Гелікан вельможний? Він на все
Вам відповість. А, ось і він.
Там, пане мій, із Мітілени човен,
На нім правитель міста Лізімах.
Чи приймете його на кораблі?

Гелікан Аякже! Йди поклич когось із почту.

1-й моряк Панове, гей! Мій пан вас кличе!

Входять двоє-троє дворян.

1-й дворянин Ось ми, вельможний пане.

Гелікан Панове! Там прибув високий гість,
Його достойно треба привітати.

Дворяни й моряки виходять і вертаються з Лізі махом та йоги в є л ь м о • ж а ми.

1-й моряк
(до Лізімаха)
Ось; пане, той, хто все з'ясує вам.

Лізімах Вітаю вас, вельмишановний пане!
Нехай боги продовжать віку вам.

Гелікан А я ще довшого вам зичу — й смерті
Такої, як собі.

Лізімах Я дуже вдячний.
На березі Нептунів день справлявши,
Побачив я ваш славний корабель
І ось приплив спитати, звідки ви,

Гелікан Хто ж ви самі, скажіте?

Лізімах Я правитель
У місті, до якого припливли ви.
Гелікан Вельможний пане,
Наш корабель із Тіру, І на ньому
Наш цар. Уже три місяці, як він
І словом не озвався ні до кого,
А їсть і п'є, аби лише продовжить
Своє страждання.
Лізімах І яка ж причина?
Гелікан. Про це занадто довго повідати,
Та головна всьому причина — втрата
Коханої дружини і дочки.
Лізімах А можу я побачити його?
Гелікан Та можна,
Але до вас він не озветься й словом,
Як і до всіх.
Лізімах А все ж вволіть моє бажання.
Гелікан Прошу.
(Відхиляє завісу й відкриває Перікла)
Він був вродливий і люб'язний, поки
В одну жахливу ніч страшне нещастя
Не довело його до цього.
Лізімах Вітаю вас, величносте, і зичу,
Щоб вам боги послали благоденство.
Вітаю вас, великий царю!
Гелікан Марно,
До вас він не озветься.
Один
з вельмож Пане мій,
Ми маєм дівчину у Мітілені,
Ручусь, вона йому уста розв'яже.
Лізімах Це добра думка. Так, вона б, напевне,
І мовою солодкою, й красою
Зуміла розбудить його чуття,
Пробитися крізь мур, що ним ваш цар

Відгородивсь від світу. Ця красуня,
Що їй немає рівної у нас,
Тепер гуляє з подругами там,
В отім гаю зеленім, що над морем.
(Дає наказ одному з вельмож, і той виходить)
Гелікан Я знаю, марне все! Та ми нічого
Не знехтуємо, що хоч зветься ліком.
А вже коли такі ласкаві ви,
Ми просимо: продайте нам припасів
За золото. У нас ще й давні є,
Та вже несвіжі.
Лізімах Ну, якби ми в цьому
Відмовили, то праведні боги
Таку б наслали гусінь на країну,
Що все пожерла б. Та дозвольте ще
Вас розпитати за причину горя
Царя.
Гелікан Я все вам зараз розкажу.
Ой ні, вже бачу, що не встигну.
Входить вельможа з Маріною та її подругою.
Лізімах Ось та, що я по неї посилав.
Привіт тобі, красуне. Правда, гарна?
Гелікан Вродлива панна,
Лізімах Така вродлива, що якби я знав
Напевне, що вона шляхетна родом,
То кращої дружини й не бажав би.
Красуне, вся твоя ласкава вдача
І чар потрібні хворому царю.
Якщо доможешся бодай того,
Щоб він озвався на твої слова,
Тоді таку дістанеш нагороду,
Якої побажаєш.
Маріна Я вживу
Всього уміння, щоб його зцілити,
Аби лише нікого, окрім мене

Та подруги моєї, до царя
Не допускали.
Лізімах Що ж, лишім її,
І хай боги великі їй поможуть!
Відходять.
Маріна співає.
Лізімах
(підходить)
Сподобалось йому?
Маріна Не глянув навіть.
Лізімах Дивіться: з ним вона заговорила,
(Знов відходить)
Маріна Величносте! Послухайте мене...
Перікл Геть, геть!
(Відштовхує її)
Маріна О царю, я не прагнула ніколи
Z Перед людьми пишатись, і на мене,
Мов на комету, люди звіддалік
Дивились, Та повір мені, що я
Не менше звідала, можливо, горе,
Ніж ти,— коли їх зважити як слід,
Твоє й моє. Адже Фортуни примха
Мене від батька й неньки відірвала,
Що родом від царів були не нижчі,
А час мій рід з корінням вирвав. Я
Тепер рабиня випадку дурного.
(Убік)
Замовкла б я, та щось мені пече
Обличчя і гуде в ушах, мов дзвін:
"Не йди, аж поки не озветься він".
Перікл "Фортуни примха...", "Від царів не нижчі...",
"Не менше горе...". Що це ти сказала?
Маріна Сказала, що, якби ти,.царю, знав
Якого роду я,— добріший був би,
Перікл Навряд, Ану-бо, подивись на мене,

Неначе схожа... Ти з якого к-раю?
В якій землі родилася?
Маріна Ні в якій,
Хоча на світ з'явилась так, як будь-хто
Зі смертних.
Перікл Змагає туга! Зараз я заплачу.
Ця діва схожа на мою дружину
Кохану, та й дочка була б такою:
Ті самі рівні брови, стан той самий,
Стрункий, немов тростинка, й срібний голос,
І очі-самоцвіти у прекрасній
Лиця оправі, і хода Юнони;
І мова, що наситить нею слух
Ніяк не можна, бо вона лиш будить
Жадання слухати.., А де живеш ти?
Маріна У тих, кому чужа я. Звідси видно
Той дім.
Перікл А де виховувалась ти?
Де набула таких умінь чудових,
Ще й прикрасила їх?
Маріна Якби я все про себе розказала,
Сказав би ти: "Неправда".
Перікл Говори!
Не можеш ти сказать неправду. Ти,
Мов правосуддя, скромна. Ти — палац,
Де мешкає сама цариця Правда.
Повірю я тобі, нехай би навіть
Ти говорила неймовірні речі,
Бо схожа ти на ту, кого любив я.
Яких ти друзів мала? Ти сказала,
Коли я, вздрівши, відштовхнув тебе,
Що рід високий твій?
Маріна Я це сказала.
Перікл Хто ж батько твій і мати? Ще я чув,
Що ти зазнала злигоднів і кривди

Й гадаєш, що страждання наші рівні,
Як вимірять?
Маріна Казала я таке,
Бо маю це за найщирішу правду.
Перікл Розповідай же. І якщо змогла ти
Хоч соту частку витерпіть того,
Що я зазнав, тоді — ти справжній муж,
А я — дівчисько. Ти ж бо — мов подоба
Терпіння, що стоїть на мавзолеях
Царів і посміхається зі смерті.
Яких ти друзів мала? Як ти їх
Утратила? Яке твоє ім'я,
Ласкава діво? Все скажи, прошу.
Йди сядь ось тут.
Маріна Моє ім'я — Маріна.
Перікл Який сердитий бог тебе послав
Із мене поглумитись?
Маріна Заспокойся,
А то замовкну.
Перікл Я уже спокійний!
Тобі не в тямку, як мене вразило
Твоє ім'я — Маріна.
Маріна Це ім'я
Мені дав той, хто мав і силу, й владу,-
Мій батько, цар.
Перікл Як! Ти дочка царя
Й Маріна на ім'я?
Маріна Казав ти щойно,
Що будеш вірити мені; та я,
Аби не хвилювать тебе, на цьому
Закінчу.
Перікл Ти направду з плоті й крові?
І серце б'ється в тебе? Ти не фея?
Не привид? Говори! Де ти родилась?
Чому тебе Маріною назвали?

Маріна Бо в морі народилась я.
Перікл у морі?
А мати хто?
Маріна Також дочка царя. .
Вона померла саме в ту хвилину,
Як я родилася. Мені не раз
Про це ласкава няня Лікоріда
Розповідала, плачучи.
Перікл Стривай!
(Убік)
Ще звіку блазень-сон не посилав
Таких сновидь глумливих бідним дурням.
Не може буть! Моя дочка — в могилі!"
А де ж росла ти? Хочу я дослухать,
Не переб'ю ні разу.
Маріна Смієтесь
Ви з мене, тож повірте, буде краще,
Як я замовкну.
Перікл Ні, я в усе повірю до слівця,
Що ти розповіси. Лише скажи:
Як ти сюди попала? Й де росла?
Маріна Мій батько, цар, лишив мене у Тарсі.
Я там жила, покіль Клеон жорстокий
З дружиною підступною своєю
Надумали звести мене зі світу.
Намовлений убивця вже підняв
Ножа, коли з'явилися пірати,
Мене порятували й завезли
Сюди, Але навіщо, царю, ти
Мене розпитуєш? Чого ти плачеш?
Ти, може, думаєш, що я шахрайка?
Ні, справді, я дочка царя Перікла,
Як тільки є на світі цар Перікл.
Перікл Гей, Гелікане!
Гелікан Ви кликали мене, мій царю?

Перікл Ти радник мудрий, чесний і поважний,
Скажи мені, як можеш: хто ця діва,
Що довела мене до сліз, кого
Вона тобі нагадує?
Гелікан Не знаю,
Та ось правитель Мітілени, царю,
її хвалив.
Лізімах Вона нам не відкрила,
З якого роду. А коли спитать —
Сидить і тихо плаче,
Перікл Шановний Гелікане, вдар мене,
Порань ножем, щоб заболіло дуже,
Бо зараз море радості нарине,
Затопить береги мого життя,
І захлинусь в його солодких водах.
О, підійди, бо ти життя вернула
Тому, хто дав тобі його колись!
Ти, в морі зроджена, померла в Тарсі
Й віднайдена у морі! Гелікане,
Впадімо на коліна і воздаймо
Богам хвалу громово. Це Маріна!
А як же мати звалася твоя?
Скажи, бо правді не буває досить
Підтверджень, хай би сумнів навіть спав.
Маріна Ні, царю, спершу хочу знать я, хто ти!
Перікл Я — цар Перікл із Тіру. Та назви
Ім'я моєї вмерлої цариці,
У море кинутої, і тоді
Довершиш ти божественну картину
І трону спадкоємницею станеш,
Життя вернувши батькові своєму.
Маріна Чи те, що я твоя дочка, не більше
Заважить, ніж сказати, що ім'я
Моєї матері було Таїса?
Так, і вона померла в ту хвилину,

Як я родилась,
Перікл Благословенна будь, моє дитя!
Устань. Скажи, мій вірний Гелікане,
Хай подадуть мені нове вбрання.
Вона не вмерла в Тарсі, хоч її
Клеон жорстокий думав умертвити.
Вона сама тобі розкаже все,
Тоді ти вклякнеш перед нею й скажеш,
Що це твоя царівна... Хто тут ще?
Гелікан Владарю, це правитель Мітілени,
Почувши про тяжку осмуту вашу,
Прибув провідать вас.
Перікл Я радий вам.
Подайте вбрання. Чом я в цім лахмітті?
Боги благословлять тебе, о доню!
Та що за звуки?.. О моя Маріно,
Упевни Гелікана: він не вірить,
Що ти дочка моя... Ох, що за звуки?
Гелікан Не чую я нічого, мій владарю!
Перікл Не чуєш?
Це музика небесних сфер! Маріно,
Прислухайся!
Лізімах Йому не слід перечить,
Перікл Солодкі звуки! Чи ніхто не чує?
Лізімах Я чую, царю.
Перікл Музика небесна 1
Вона мене вколисує, і сон
Мені склепляє очі. Я спочину,,,
(Засинає)
Лізімах Подушку принесіть!
Ходімо всі від нього. Любі друзі,
Коли все буде так, як я гадав,
Я щедро вам віддячу.
Виходять усі, крім Перікла.
Періклові вві сні являється Діана.

Діана Мій храм в Ефесі. Поспішай туди
І жертву на вівтар мій поклади,
Як зійдуться мої цнотливі жриці,
їм про свою недолю розкажи,
Повідай, як дружину в морі втратив,
З дочкою й з ними разом потужи,
Нехай вони повчаться співчувати.
Не зробиш так — кінця не буде мукам,
А зробиш — то, своїм клянуся луком,
Щасливий будеш. Встань і всім скажи.
(Зникає)
Перікл Діано, о богине срібнолука!
Корюсь тобі, Гей, Гелікане, де ти?
Входять Гелікан, Лізімах і Маріна.
Гелікан Я тут, владарю!
Перікл Збирався я до Тарсу — покарати
Клеона негостинного; проте
Спочатку інше справимо. Вітрила
Надуті до Ефеса поверніть.
Я незабаром поясню, навіщо.
(До Лізімаха)
Чи можна нам, мій пане, покріпитись
На вашім березі — і оплатить
Червінцями потрібні нам припаси?
Лізімах Всім серцем буду радий; тільки, царю,
Проситиму...
Перікл Просіть чого завгодно*
Хоч би й руки моєї доньки, пане:
Ви з нею благородно повелись.
Лізімах Я поведу вас, царю.
Перікл Йдім, Маріно.
Виходять.
СЦЕНА 2
Входить Г а у є р.
Гаувр Ну що ж, кінчається наш час,

Забракне скоро слів у нас.
Я, з ласки вашої, скажу
Ще дещо — й вам допоможу
В уяві вашій змалювати
Гучне та велелюдне свято,
Що Лізімах улаштував
На честь Перікла. Що вистав,
Що танців, музики та співу!
Бо він без міри був щасливий,
Що цар Перікл йому Маріну
Прирік віддати за дружину.
Одначе спершу мусить цар
Діані принести свій дар.
Як лаштувалися у путь —
Це я волію поминуть.
Вже туго напнуті вітрила
їх до мети несуть, мов крила.
Погляньте — ось ефеський храм,
Вже цар Перікл із почтом там.
Цей довгий путь йому звершить
За отаку коротку мить
Уява ваша помогла,
Й за те велика їй хвала.
(Виходить)
СЦЕНА 3
Храм Діани в Ефесі; Т а І с а стоїть біля вівтаря як вер-
ховна жриця, обабіч неї — по кілька дівчат. Тут-таки Ц є р і м о н та
інші ефесяни. Входять Перікл, Лізімах, Гелікан, Маріна
та інші.
Перікл Діано, слався! За твоїм велінням
Тут оголошую: я, тірський цар,
Рятуючись від ворогів, покинув
Свій Тір, і доля занесла мене
У Пентаполіс. Там я одружився
З прекрасною Таїсою. Вона

На кораблі померла у пологах,
Зоставивши мені дочку Маріну,
Яка ще носить твій убір, Діано.
Дочку лишив у Тарсі я на догляд
Клеонові, і чотирнадцять років
Росла Маріна в нього, а тоді
Надумався Клеон її убити.
Але зоря щаслива привела
її до Мітілени, Я так само
Туди прибув, її побачив там
І, вислухавши розповідь скорботну,
її за доньку визнав.
Таїса О, цей голос!
І це обличчя... Ти... Ти — цар Періклі
(Падає зомліла)
Перікл Що? Що вона сказала? їй недобре!
Панове, поможіть!
Церімон О ясний царю,
Як правду ти сказав над вівтарем —•
То це твоя дружина.
Перікл Буть не може!
Я сам її у морі поховав.
Церімон При наших берегах.
Перікл Напевне, так.
Церімон Поглянь на неї. Це вона зомліла
Від радості. Колись, буремним ранком,
її на берег викинули хвилі.
Я, скриню відчинивши, там клейноди
Знайшов розкішні, відволодав жінку
І тут, у храмі, помістив її.
Перікл А можна глянути на ті клейноди?
Церімон Зайди до мене в дім, великий царю,
Й побачиш їх. Диви, Таїса вже
Отямилась.
Таїса О, дайте глянуть!

Як він не муж мій, хай священний сан
Мені замкне і серце, й очі, й вуха.
О пане мій, невже ви не Перікл?
І мова в вас та сама, і подоба!
Хіба не говорили ви про бурю,
Пологи, смерть?
Перікл Це ж достеменно голос
Покійної Таїси!
Таїса Я ж і є
Таїса, визнана колись за мертву
І в море кинута.
Перікл Діано ясна!
Таїса Бачу вже напевне.
Ось перстень той, що дав тобі мій батько,
Коли ми Пентаполіс покидали.
(Показує на перстень у нього на пальці)
Перікл Так, так, це він! Вже годі, о боги:
Ця щедрість ваша всі мої знегоди
Нінащо зводить. О, якби мені,
Припавши їй до уст, у ній розтануть!
О, йди до мене, дай мені тебе
В своїх обіймах ще раз поховати!
Маріна А з мене серце рветься в груди їй.
(Падає навколішки перед Таїсою)
Перікл Поглянь на неї! Це твоя дочка,
Що в морі народила ти, й назвали
її за те Маріною.
Таїса Рідненька!
Гелікан Складаю шану вам, моя царице!
Таїса А хто ж ви?
Перікл Я тобі розповідав,
Що, з Тіра утікаючи, лишив
За себе там намісника старого.
Я часто називав його ім'я,
Пригадуєш?

Таїса Тоді це Гелікан.
Перікл Ізнову доказ!
Таїсо, обійми його: це він.
Та я жадаю знати, як знайшлась ти,
Як урятовано тебе, кому,
Окрім богів, за це належить дяка.
Таїса Ось він, вельможний Церімон, мій мужу.
Це через нього явлена могутність
Богів, і він усе тобі розкаже.
Перікл Достойний пане! Кращого слуги,
Напевне б, не змогли знайти боги.
Ви сам богоподібний. Та скоріше
Повідайте мені, яким це дивом
Моя Таїса ожила.
Церімон О царю,
Все розповім, та перше вас прошу
До себе в дім, де покажу вам речі,
Із нею разом знайдені' тоді,
І поясню, чому вона в цей храм
Попала,— все, усе скажу достоту.
Перікл Діано чиста, дякую тобі
За те видіння! Уночі прийду,
Щоб жертву принести тобі. Таїсо,
Оце твоєї доньки наречений,
У Пентаполісі звінчаєм їх.
А зараз підстрижу я цю прикрасу,
Що так змінила образ мій, і те,
Чого вже цілих чотирнадцять років
Не знала бритва, хочу приоздобить
На честь весілля їхнього.
Таїса Мій мужу,
Пан Церімон одержав певну вість,
Що батько мій помер.
Перікл Нехай зорею він на небі стане!
І все ж, моя царице, їхній шлюб

У Пентаполісі справлять ми будем
І там-таки життя доживемо,
А в Тірі хай царюють наші діти.
Тепер, ласкавий Церімоне, йдім
Дослухать решту в ваш гостинний дім.
Виходять.

ЕПІЛОГ

Гауер Так АнтІоха з донькою спіткала
За хіть мерзенну справедлива кара;
А от Перікл, його жона й дочка,
Хоча їм доля випала тяжка,
В усіх знегодах чесними лишались,
Зате ж нарешті щастям увінчались.
А Гелікан, порадник і мудрець,-
То вірності та щирості взірець.
По Церімону кожен розпізнає,
В чім доброти та вченості ціна є.
Лихий Клеон з дружиною, коли
Чутки про їхній злочин скрізь пішли,
Підданців власних так ним розгнівили,
Що в їхньому ж палаці їх спалили.
Хто вбивство лиш замислить, не здійснить,-
Боги й того карають, хай не вмить.
Вам дякуємо, глядачі ласкаві,
Ми за увагу — і кінець виставі.
(Виходить)

Примітки

Час написання п'єси-1608 р. Рукопис "Перікла" був зареєстрований у 1608 р. видавцем Едвардом Блантом, але друком не з'явився. Опублікував п'єсу 1609 року Генрі Госсон in quarto. Оскільки ніяких вказівок на передачу рукопису Госсонові нема, можна гадати, що це було т. зв. "піратське" видання. На титульному аркуші п'єси було

зазначено: "Недавно написана п'єса захоплює всіх і зветься "Перікл, цар Тірський". З повним викладом усієї історії, пригод і долі названого царя, а також з не менш дивовижними й незвичайними подіями (що стосуються) народження і життя його дочки Маріни. П'єсу багато й часто виконували слуги його величності в "Глобусі", в Бенксайді. Вілья-ма Шекспіра". Стан тексту Quarto 1609 р. явно незадовільний: рядки переплутані, чимало друкарських помилок, темних місць, віршовані фрагменти передані прозою і т. ін. Певно, видавець не мав авторського тексту, а використав запис суфлера чи погану копію авторського рукопису.

За життя драматурга "Перікл" ще двічі перевидавався: того ж самого 1609 року і в році 1611-му. 1619 р. видавці Джазгард і Павієр знову звертаються до тексту п'єси. Перевидається "Перікл" і 1630 та 1635 рр. Хемінг і Кон-дел, проте, п'єсу in folio 1623 р. не включили, не вважаючи її, можливо, цілком написаною Шекспіром. 1664 року в другому випуску третього видання Folio п'єсу "Перікл" опубліковано в зібранні творів разом з деякими іншими п'єсами, приписуваними Шекспіру.

Питання про авторство "Перікла" здавна викликало в критиці жваві дискусії. У XVIII-• на поч. XIX ст. ставлення до п'єси було підкреслено зневажливе. Критики вказували на схематичність характерів, відсутність єдиної драматичної дії, неправдоподібність фабули і т. ін. Авторство Шекспіра беззастережно заперечувалось. У XIX ст. йшлося вже про визнання співучасті драматурга у створенні п'єси. Як можливого співавтора називали Джорджа Уїлкіпса, чия повість "Сумні пригоди Перікла, царя Тірського" з підзаголовком "Справжня історія п'єси про Перікла, як вона була недавно представлена достойним і стародавнім поетом Джоном Гауером" побачила світ 1608 р.

Питання співвідношення повісті Уїлкінса й Шекспірового "Перікла" лишається дискусійним і в наш час. Існує кілька концепцій: 1) повість стала сюжетним джерелом п'єси; 2) Уїлкінс написав "Перікла", текст якого потім був відредагований Шекспіром; 3) Уїлкінс, використовуючи популярність п'єси, створив прозовий її варіант. Особливо поширені друга і третя версії. Так, багато шек-сшрознавців, звертаючи увагу на слабкість

I і II дії п'єси, припускають, що Уїлкінс був автором першого її варіанта, переданого для виконання трупі "Глобуса". Шекспір переробив текст, не зачіпаючи початкових фрагментів. Існує її інше пояснення: оскільки текст п'єси "піратський", він складений двома особами, причому запис I і II дій менш вдалий. Нерідко стверджується і цілковите авторство Шекспіра. У кожному разі "Перікл", безперечно, несе на собі відбиток генія драматурга. П'єсу включено в канон, і вона входить до всіх повних зібрань творів Шекспіра.

Сюжетним першоджерелом "Перікла" є безіменна книга на латинській мові "Історія Аполлонія Тірського", найбільш ранній примірник якої датується IX століттям. Проте це не перша обробка легенди. Історія Аполлонія була використана раніше пізньогрецьким романом. У XII ст. середньовічний автор Готфрід Вітерб-ський включає цей сюжет до свого "Пантеону". Обробка історії про Аполлонія наводиться і в популярному середньовічному збірнику "Діяння римлян" (153 історії). Французькою версією легенди, вміщеною у збірнику, скористався Л. Ту-айн. Повість Туайна "Зразок сумних пригод, котрий містить найпрекраскішу, найприємнішу і найрозмаїтішу історію дивних випадків, що припали на долю царя Аполлонія" друкувалась неодноразово між 1567-1607 рр. Серед численних переробок сюжету — VII книга поеми Д. Гауера "Сповідь закоханого" (1390— 1393), яка разом із повістю Туайна стала безпосереднім сюжетним джерелом "Перікла" Шекспіра.

"Періклом" відкривається останній період творчості драматурга. П'єса в художньому відношенні слабша від багатьох попередніх творів Шекспіра. У пій нема глибоких соціально-філософських проблем, що знайшли своє втілення в конфліктах "великих трагедій". Втрачена легкість і гармонійність комедій. Проте було б помилкою розглядати п'єсу за зразок творчої невдачі драматурга. "Перікл" цікавий як перший крок до створення нового типу драми, його досвід буде використаний Шекспіром при написанні "Цимбеліиа", "Зимової казки", "Бурі".

На зламі XVI-XVII ст. дедалі відчутнішими стають зміни в самому характері англійського мистецтва. У надрах ренесансної культури

починається період інтенсивного розвитку інших художніх тенденцій: барокко і класицизму. Шекспір не міг не відчути найновіших потреб літературного розвитку. Лишаючись однією з пайвидатніших постатей пізнього Відродження, драматург ускладнює свій ме-* тод, наближаючись до мистецтва XVII ст.

Зміна художньої орієнтації виразно проступає уже в "Періклі". Про це свідчить, наприклад, звернення драматурга до нового кола сюжетних джерел. Це — пізньогрецький роман в його подальших версіях, дошекспірівська п'єса кінця XVI ст., пізньосередпьовічна й ренесансна авантюрні новели. Усі вони належать до спільної літературної традиції. Зближують їх принципи сюжетобудови і характеристики дійових осіб: швидке чергування подій, постійна зміна місця дії, особлива роль випадку в розвитку інтриги, тяжіння до незвичайного, відмова від поглиблених психологічних мотивувань вчинків героїв і т. ін.

Сюжетна схема "Перікла" майже цілком відповідає канону, що виробився у пізньогрецькому романі. У п'єсі чимало мотивів, які зустрічались іще в творах Ксенофонта, Ахілла Татія і Геліодора. Перікл переживає неймовірні пригоди, внаслідок яких опиняється не раз на краю смерті (переслідування Антіоха, загибель корабля), втрачає спочатку Таїсу, а потім Маріну (у п'єсі двічі обігруе-ться традиційний мотив начебто справжньої смерті) — вона вкрадена піратами і т. ін. Шлях до щасливої розв'язки ускладнений неминучіш втручанням Випадку, непередбаченими подіями. Деякі з цих сюжетних ситуацій уже розроблялися Шексніром: розлука Егеона з сім'єю ("Комедія помилок"), уявна смерть Джульєтти ("Ромео і Джульетта") і Геро ("Багато галасу з нічого"). Чимало з них буде використано в "Цимбеліні", "Зимовій казці" та "Бурі". Проте лише в "Періклі" ми натрапляємо па таку велику кількість авантюрних ситуацій, пов'язаних з пізньогрецькою романною традицією.

Художня структура нової драми тільки-но складається, і тому драматург немовби перевіряє життєздатність матеріалу, програючи всілякі сюжетні ситуації. Але саме звернення до цієї традиції було не випадкове. Авантюрна, чи "романтична", драма утверджується на

єлпзавстинській сцені ще в 60-і роки XVI ст. і одразу ж стає улюбленим видовищем англійської публіки. П'єси цього часу рясніють неймовірними пригодами, їх герої, гнані долею, зазнають численних випробувань. І все-таки не лише театральною модою пояснюється зацікавлення Шекспіра подібними сюжетами. Мабуть, сама традиція виявилася співзвучною новим духовним потребам часу.

Багато хто з дослідникіз підкреслював розкиданість дії в "Періклі". П'єса поділяється на сім фрагментів, кожний з яких має свій мікросюжет, свою власну проблематику. На початку дії мова йде про поневіряння Перікла, потім протагоніст на якийсь час зникає, а його місце в сюжеті займає Маріна. Ключовим образом п'єси є море. Воно випробовує героя, мало не позбавивши його життя, потім винагороджує, повернувши йому зброю. Морські хвилі поглинають Таїсу, для того щоб врятувати її, на морі народжується Маріна і т. ін. Простір п'єси нагадує географічну карту, на неозорому обширі якої позначені клапті суходолу. Розщеплюючи простір, драматург прагне створити узагальнену картину дійсності. Відчуття неосяжності постійно присутнє в "Періклі", породжуючи, в свою чергу, відчуття нестабільності, зумовлене розсунутими межами всесвіту. Співзвучне цьому настрою і довільне чергування подій, і сама неправдоподібність того, що відбувається. Перехід від фрагменту до фрагменту створює видимість подорожі в часі, переміщення з одного міста до іншого — ілюзію мандрівки умовно-казковим світом. Умовність сюжету в "Періклі" підкреслюється раз у раз. Театральний механізм п'єси оголений до краю. Це зумовлюється і яскравістю сюжету (урочиста поява Аитіоха і його дочки, лицарський турнір і бенкет при дворі Сімоніда та ін.), і постійним використанням музичних ефектів. Дія часто набирає підкреслено статичного характеру, що досягається шляхом використання пантоміми. До цього стародавнього жанру Шекспір звертався і раніше (спектакль ремісників, "Сон літньої ночі", пантоміма перед "Убивством Гон-заго> в "Гамлеті"). Тепер, однак, її виконавцями стають основні дійові особи п'єси, а не персонажі-актори. За допомогою пантоміми, наприклад, показано скорботу Перікла, який довідався, що Маріна нібито вмерла. Створюється особлива казково-умовна атмосфера, увага глядача концентрується на притчевому характері зображуваних

подій. Часто-густо знаючи наперед про подальший розвиток сюжету, він може спостерігати за дією, безсторонньо оцінюючи вчинки персонажів.

Особливу роль з цього погляду відіграє образ Гауера, який виконує в п'єсі роль Прологу, Епілогу і Хору. Гауер з'являється на сцені перед кожною дією, а двічі навіть в середині дії (IV, V). його сценічна функція — коментувати події, розповідати про те, що відбувається за сценою і т. ін. Але Гауер не просто носій позасценічної інформації. Він повноправна дійова особа п'єси, його мова підкреслено архаїзована, відокремлена від мови інших персонажів. Чотиристопні римовані двовірші монологів Гауера довгий час навіть вважалися доказом того, що п'єса не належить перу Шекспіра. Гауер не просто розповідає, а постійно моралізує, осуджуючи або схвалюючи вчинки персонажіз. Включення в число дійових осіб поета XIV-XV ст, підсилює відчуття часової дистанції, підкреслює умовний характер усього, що відбувається.

"Перікл"— своєрідна притча про людське життя. Провідною в п'єсі є етична проблематика. Дія "Перікла" розпадається на дві окремі історії, розділені часовим проміжком в 14 років. Перша — про поневіряння самого Перікла, друга — про долю його дочки Маріни. Зовнішня сюжетна розірваність п'єси пов'язана із специфікою центрального етичного конфлікту, який і визначає художню структуру твору: активна і пасивна протидія злу.

Від самого початку образ Перікла підкреслено ідеалізований. Він розумний (розгадує загадку Антіоха), благородний (турбується про своїх підданих, допомагає жителям Тарса). Герой, проте, не здатний на активну дію. Він безсилий перед злобою Антіоха, не робить спроб домогтися кохання Таїси, і лише втручання Сімоніда змінює його долю на краще і т. ін. Йому судилися життєві мандри. Проводячи Перікла сценічним простором, драматург примушує героя вступати в контакт усе з новими персонажами. Рух цей — примарний. Вся активність Перікла знаходить своє вираження в розмовах героя (напр., монолог про моральне обличчя монарха-тирана). До фіналу згасне і ця тенденція. Втративши Маріну, Перікл прирікає себе на мовчання і самотність,

безконечне поневіряння морською стихією. Образ протагоніста свідчить про трансформацію ренесансної концепції антропоцентризму: не герой створює обставини, а обставини визначають поведінку героя.

Проте не слід забувати, що причиною поневірянь Перікла є цілком конкретне соціальне зло: жорстокість царя-тирана Антіоха. У п'єсі дано образи чотирьох правителів (Антіох, Перікл, Клеон і Сімонід), кожен із яких є певним типом державного діяча. Соціальна тема в п'єсі присутня, але втрачає своє домінуюче звучання. Цікава щодо цього сцена з рибалками (II, 1), яка за своєю реалістичною насиченістю нагадує епізоди другого плану в попередніх творах Шекспіра. Жарти рибалок мають чітко виражену соціальну спрямованість: несправедливість панує повсюди, її закони сильні в людському суспільстві. Викривальними мотивами, однак, значення цієї сцени не вичерпується. Вона пов'язана перш за все з етичною колізією "Перікла". З нею до п'єси входить стихія активного добра: рибалки охоче допомагають Періклу.

Мотив активності добра знаходить своє послідовне втілення в образі Маріни. Як і Перікл, героїня зазнає численних злигоднів. Проте, навіть потрапивши а дім розпусти, Маріна зберігає свою чистоту. Мало того, їй вдається відвернути від пороку завсідників цього закладу. Добро тільки тоді залишається добром, коли воно активне. Перікл підкоряється волі обставин. Маріна, успадкувавши активність юних героїнь попередніх творів Шекспіра, сама створює обставини. Не випадково, що саме вона повертає Перікла до життя у фіналі п'єси.

"Перікл" став першим кроком Шекспіра до освоєння жанру трагікомедії. Театральна структура, що почала складатись у цій п'єсі, дістає подальший розвиток у "Цимбеліні", "Зимовій казці", "Бурі".

П'єса мала особливу популярність серед глядачів часів Шекспіра, про що свідчить, наприклад, велике число її перевидань (більше, ніж у "Макбета> і "Отелло"). Інтерес до "Перікла" зберігається і пізніше. Коли 1660 р. після реставрації монархії відновилася діяльність театрів, першою шекспірівською п'єсо", поставленою на сцені, став "Перікл". У XX ст. п'єса

виконувалась, наприклад, під час шекспірівських сезонів у театрі Олд-Вік і на стретфордських фестивалях. Інтерес до "Перікла" виявляв І. Франко. В одній із своїх статей, згадуючи п'єсу, він пише, що Шекспір оживив у ній старовинний сюжет "цілим рядим дивних і прекрасно індивідуалізованих постатей".

Російською мовою "Перікла" перекладали М. Кетчер, А. Соколовський, П. Каншин, П. Козлов та ін. Українською мовою п'єсу перекладено вперше.

ПРИМІТКИ ДО "ПЕРІКЛА, ЦАРЯ ТІРСЬКОГО"

С. 89. Джон Гауер (бл. 1330-1408)-англійський поет родом з Кента, сучасник Чосера. Автор збірки віршованих оповідей "Визнання закоханого" ("Confessio Amantis"), в якій наведено й розповідь про пригоди Перікла. Початок першого монологу Гауера побудовано за принципом епічного зачину стародавнього оповідача.

С. 90. Антіохія — місто в Південній Туреччині, розташоване на річці Оронт. Засноване в 300 р. до н. є. Селевком Нікатором, полководцем Александра Великого. Важливий економічний і культурний центр на Стародавньому Сході. З XVI ст.— Антакія.

С. 91. Тір — фінікійське місто, відоме виробництвом пурпуру, важливий торговий центр. Територія сучасного Лівану. Луціна (Люціна) — давньоримська богиня, покровителька шлюбу. Найчастіше Луціну ототожнювали з Юноною. На її честь 1 березня святкували жіноче свято — матроналії. Часом шанували як самостійне божество або ототожнювали також з Діаною. Грації — в античній міфології богині краси та жіночої принадності. Переносно: красуні. С. 92. Перед тобою — красна Гесперіда Із золотим плодом, та небезпечним...— Гесперіди (гр. міф.) — дочки титана Атланта і німфи Гесперіди. Далеко на Заході, в чарівному саду Гесперід, росла яблуня, яка родила золоті плоди. Сад охороняв

вогнедишний дракон Ладон. Викрадання золотих яблук із саду Гесперід — одинадцятий подвиг Геракла.

С. 93. "Хоч не гадюка, не змія, Та плоттю матері годуюсь я".— За часів Шекспіра вважали, що коли гадюка народжується, вона прогризає тіло своєї матері. Це помилкове твердження зустрічається ще в творах античних уче-ннх, наприклад, Геродота. Якби твоїх, чарівна скрипко, струн Законно хтось торкнувся, то боги Заслухались би музики тієї.— Типове для Шекспіра порівняння внутрішньої довершеності людини з музикальною гармонією, порушення якої призводить до порушення ладу.

С. 99. Парки (Мойри) — в античній міфології богині людської долі. Парок зображували у вигляді старезних жінок, що прядуть нитку людського жїчтя. Таре — сучасне місто Тарсус в Південній Туреччині. Раніш входило до складу держави хеттів (II тис. до н. є.), з VII ст. до н. є. — до складу Ассірії. Під час археологічних розкопок у Тарсусі було знайдено могили еллінських та римських часів. ...тямущим чоловіком був той, хто на питання, чого він хотів би від владаря, відповів: "Не знати жодної з його таємниць".— Цей анекдот неодноразово наводить Плутарх у своїх творах, особливо докладно — в "Життєписі Деметрія". Шекспір запозичив сюжет, певно, із збірки новел Барнебі Річа "Проїдання з військовим ремеслом", де схожу відповідь дає цареві Лізімаху поет Філіппід.

С. 102. Приязний вид — то найчастіш личина! — У ранніх комедіях Шекспіра неодноразово стверджується єдність зовнішньої і внутрішньої довершеності людини, що є типовим для ренесансної етики. В пізніх творах драматург все частіше відкидає це твердження як помилкове.

С. 103. ...троянський кінь, ущерть набитий Вояцтвом кровожерним та гвалтовним? — Епізод з троянського циклу міфів. На десятому році облоги Трої греки збудували величезного дерев'яного коня, в якому сховалось чимало грецьких воїнів, а самі нібито відпливли додому. Віючі з черева коня вийшли воїни, які відчинили грекам ворота Трої. Переносно: дар ворогу з метою його знищення, обманні дії.

С. 105. Пентаполіс.— У "Періклі" Пентаполіс — це місто, тоді як насправді таке наймення мало об'єднання п'яти міст (Кірена, Аполлонія, Птолс-маїда, Арсіноя та Вереніка), розташованих у Кіренаїці, історичній області в Лівії.

С. 106. Я щоразу, як бачу дельфіна, так і думаю, що мене в море змиє.— За давніми уявленнями, дельфіни провіщають початок шторму на морі. Якщо вони починають стрибати навколо корабля, вважали моряки, скоро розпочнеться буря.

С. 112-113. Клянуся Зевсом... Клянуся Герою...— Співзвучність елятв Перікла і Таїси іменами божественного подружжя передає їх взаємне кохання та провіщає майбутній шлюб героїв.

С. 117. Цінтія (латин.; гр.-Кінфія) — одне з імен богині місяця Діани (Артеміди), яку вважали захисницею цнотливості. Убір Діанин — тут цнотливість.

С. 121. Ось їх уже Нептун гойдає На хвилях легко.— Тобто корабель уже відплив. Нептун (Посейдон) — в античній міфології бог моря.

С. 126. Ефес — давньогрецьке місто па південному сході острова Сіцілії,

С. 128. Повіки, що небесні самоцвіти, Утрачені Періклдм, прикривають, Вже розтулили золоту торопку...— Схожий поетичний образ зустрічаємо в "Аркадії" (1598) Ф. Сіднея. Використовує його Шекспір і в "Бурі". Ескулап — латинська форма імені бога-лікаря Асклепія, сипа Аполлоца і Коропідп, дочки флегійського царя Флегія. Асклепій не лише виліковував хворих, а й оживляв померлих.

С. 129. Оце моя Маріна — Я так назвав її, бо народилась Вона у морі... — Маріна давньоримського походження; "маріна" (латин.) — означає "морська".

С. 130. Убір весталки надягну й ніколи Вже втіхи не зазнаю.— Весталка (Гестія)-богиня домашнього вогнища та вогню. Жріші богині Гестії зрікалися шлюбу й повинні були зберігати цнотливість.

С. 131. Венерина голубка біла...— Схожий поетичний образ зустрічаємо в трагедії "Ромео і Джульєтта". Див. монолог Ромео ("Вона ж між н:іх — голубка між галками", I, 5).

С. 133. Й життя для мене— буря невгамовна...— Сталий мотив бурі, як порушення внутрішньої та зовнішньої гармонії в житті людини, набуває особливого поширення в творчості Шекспіра XVII ст. ("Король Лір", "Перікл", "Буря").

С. 135. Ці лобурі — Вальдесові пірати.— Педро де Вальдес — один з адміралів іспанської Непереможної Армади (1588). Шекспір запозичив це ім'я для свого персонажа-нірата. Своєрідне відображення тогочасного загострення іспано-англійських відносин, до чого спричинилась конкуренція Англії та Іспанії в морській торгівлі. Мітілена — місто на острові Лесбос.

С. 138. Бубоньє — ім'я героя походить від французького слова, яке означає венеричну хворобу.

С. 139. ...грім так не будить сонних вугрів...— За часів Шекспіра вважали, що вугри під час грози залишають свої нори в баговинні.

С. 141. Ти — гарпія, о жінко...— Гарпія (ант. міф.)-крилате чудовисько з жіночою головою. Переносно: люта, сварлива жінка.

С. 142. Я Фетідину хрещеницю...— В давньогрецькій міфології Фе-тіда — богиня моря. Народжену на кораблі Маріну можна назвати її хрещеницею.

С. 143. ...вона б і з нього пуританина зробила.— Жартівливі натяки на релігійну обмеженість та фанатизм пуритан — традиційний мотив в творчості Шекспіра ("Дванадцята ніч", "Кінець діло хвалить", "Зимова казка" тощо).

С. 149. А голка... З природою змагаючись, гаптує Бруньки...— Наслідувати природу для мислителів Відродження означало виявляти розумність і красу єства. Це — одне з провідних тверджень епохи. Особливо яскраво відтворене в трактатах Леонардо да Вінчі.

С. 152. Маріна співає.— Пісню Маріни подає Л. Туайн і (з невеликими відхиленнями) Уїлкінс.

С. 154. Ти ж бо — мов подоба Терпіння...— В поетичному арсеналі Шекспіра статуя майже завжди є символом нерухомості і скорботи.

С. 157, Це музика небесних сфер! Маріно, Прислухайся! — За уявленнями давніх філософів кожну планету нібито оточено кільцем (її сферою). Коли планети обертаються, лунає гармонійна музика сфер. Цей образ зустрічається у "Венеціанському купці", "Дванадцятій ночі" тощо. Діано, о богине срібнолука! — Діана в римській міфології богиня місяця. З цього .її дефініція: "срібляста" як місячне сяйво.

С. 161. Нехай зорею він на небі стане! — За уявленнями давніх греків та римлян, боги інколи перетворюють своїх улюбленців після їх смерті в зірки. Зірками стали, наприклад, дочки титана Атланта Плеяди, Персей та Андромеда тощо.